

III.
M. 38.746.
h.

ENGELBERT GANGL ☼ ☼ ☼

ZBRANI SPISI ZA MLADINO

PETI ZVEZEK

VINSKI BRAT

POVEST

38.746. III. M. G.

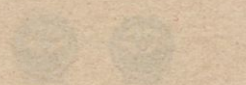
STANISLAV ŽEMEK

STANISLAV ŽEMEK V LEADINO

STANISLAV ŽEMEK

STANISLAV ŽEMEK

STANISLAV ŽEMEK

V LJUBLJANI 1919.

IZDANJE V LJUBLJANI V IZDAVARNI "SLOVENSKA" (SLOVENSKA IZDAVARNJA)
KURSKA ULICA 10, LJUBLJANA

ENGELBERT GANGL

ZBRANI SPISI ZA MLADINO

PETI ZVEZEK

VINSKI BRAT
POVEST

V LJUBLJANI 1919.

ooo

Last in založba „Društva za zgradbo Učiteljskega konvikta“.
Natisnila „Učiteljska tiskarna“.

Založništvo si pridržuje vse pravice.

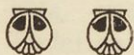

030025796

Dolz. izv.
17. 10. 19.

Vinski brat.

Povest.

I.

artin Južina je imel hišico z vrtom ob poti, ki drži iz Metlike do Rosalnic. Hišica je bila videti od daleč kakor igračka, ki se je — vsa bela in prikupna — tako prijazno dvigala iz za žive meje. Ta je rasla kakor širok, zelen pas kroginkrog vrta, vsega zasajenega s sadnim drevjem. Zadaj za vrtom se je širilo plodovito polje, obrobljeno s travniki, ki so mejili na hrastovo lozo, imenovano Mestni log. Tikoma ob Mestnem logu je pošumevala Kolpa, ki se je v vedrih valovih po široki strugi lila med slovensko in hrvatsko zemljo tja dol proti Savi, da se izteče vanjo in spoji z njo.

Oko, ki je zakrožilo po tem prelepem koščku Bele Krajine in ki je zagledalo vabljivi dom Martina Južine, je takoj srcu zbudilo željo: „Ah, tukaj bi bilo lepo bivati!“

Južini je ostala hišica z vrtom kot dediščina po očetu Ivu, ki mu je umrl, ko je štel Martin dobrih petindvajset let in se je baš vrnil od vojakov. Oče Ive ni kmetoval, zakaj na domu je bival le od kasne jeseni do rane pomladi, sicer pa je vse leto krošnjarij po nemških deželah. Od vasi do vasi in od hiše do hiše je ponujal in prodajal svoje pisano blago, ki ga potrebujejo povsod, ga dobro plačujejo, a hitro potratijo ali izrabijo, zato pa ga morajo kmalu nadomestiti z novim, kar seveda krošnjariju ni na škodo, pa tudi Ivu Južini ni bilo.

Žepni nožki, škarje, pribori, britve, igle in zaponke s svetlimi kamenčki, prstani, zrcalca, verižice, krtačice za brke, ščetke za zobe, glavniki, vlasnice, uhani, zapestnice, z blestečimi steklenimi drobci okrašeni naprsni gumbi, pasovi, naramnice, ovratniki, čipke, žepni in naglavni robci, predpasniki, nogavice, cipele, dišeče milo, vonjive kapljice v drobnih stekleničicah, zobotrebc, solnice, vrvce, raznobojni trakovi, naprstniki, pentlje, pletilke, kvačke, resice, orglice z zvončki in brez njih, pipe, njuhalnice, tobačnice, pisemski papir, sladkorčki, rožiči, pečenice — razna ta in druga drobnjav, ki ji še vsej niti imena niti porabe ne vemo, je bila nakupičena in razpoložena v prebogati zakladnici, ki jo je nosil oče Ive Južina lepo razpredeljeno v pre-

delčkih nahrbtnih omare, težko sklonjen v pasu naprej, ponujajoč in vabeč vsepovsod, kamor ga je dovedla kupčija. Po prsih je nosil pripete in obešene razne predmete svojega trgovanja kot vabilo in znamenje, čemu prihaja in kaj hoče.

Odjemalcev svoji sijajni zalogi je dobil povsod, kjer se je oglasil. Tu so kupili več, tam manj, kakor sta že odločevala potreba in denar. A vedno se je iztekla kupčija tako, da je zažvenketal nov prirastek v žepu očeta Južine. Če se je pa začelo blago krčiti, se je Ive brž obrnil naravnost do tvorniçarja ali založnika te in one reči, ki mu je pohajala, da je hitro dobil nadomestila in lahko svoj posel uspešno vršil naprej, dokler se ni jeseni kakor ptica selilka dvignil na pot proti ljubi domačiji.

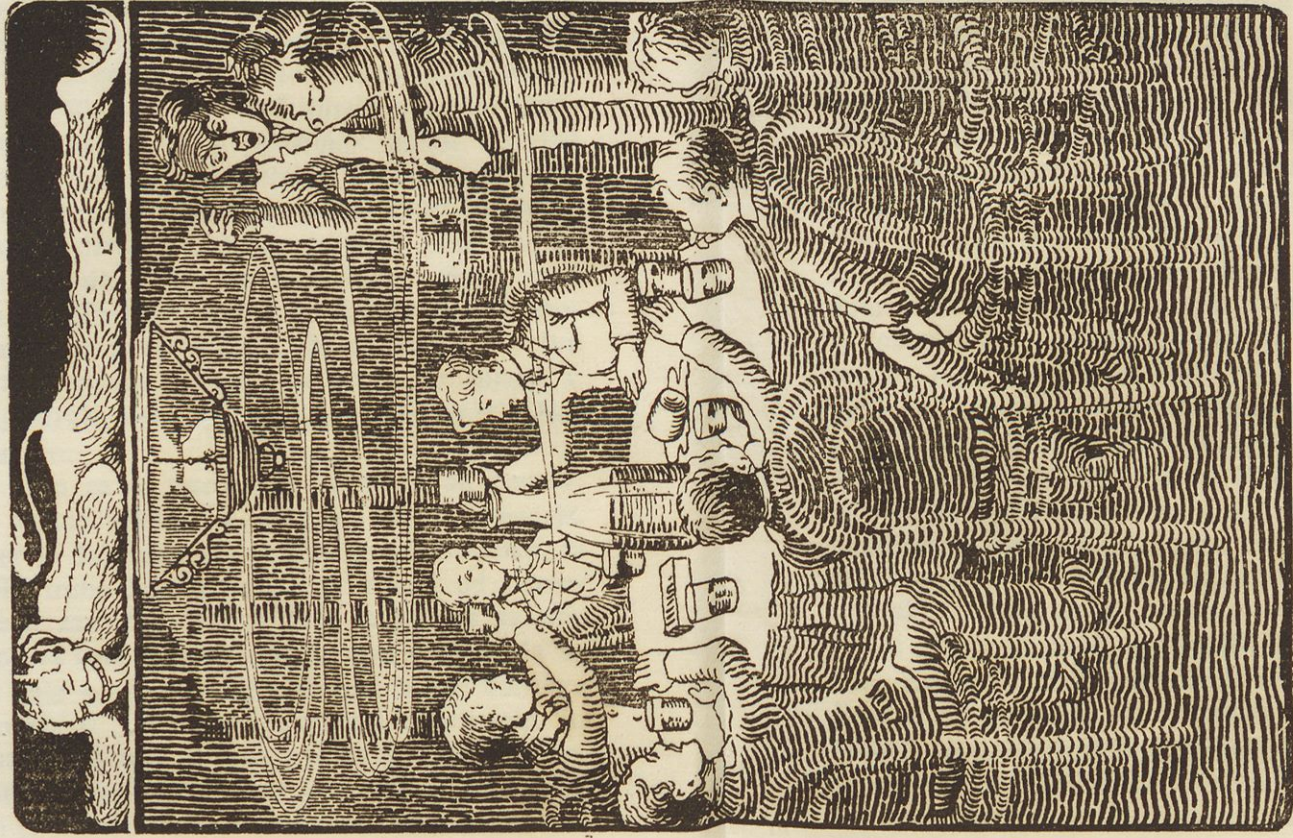
Skrb zaradi doma ga ni motila ob trgovanju v tujih krajih med tujimi ljudmi. Saj mu je gospodinjala žena Bara, kakor je najbolje vedela in znala. Bila je skromna v svojih zahtevah, vrhutega pa delavna in neutrudljiva, zato pa je tudi vladala domu, da je vse v njem in okolo njega vrlo uspevalo. Ni je motila briga zaradi moža, saj je vedela, da je previden, možat in vljuden, da se mu torej ni bati niti nezgode niti prevare. Ive Južina se je bil res tekom dolgoletnega krošnjarjenja lepo ugladil in otesal, da mu je od-

padla kmetiška preprostost in da je nekaj gosposkega in prikupnega prepojilo vso njegovo osebnost. V tujini si je znal pridobiti velik krog znancev, ki so ga radi gledali pod svojo streho in tudi radi kupovali od njega. Bistra glava se je tudi kmalu priučila njihovega jeziku, da je takorekoč igraje obavljal svoje trgovsko potovanje križemsvet. Da, Ive Južina je znal svojo nadarjenost in izvežbanost izrabljati tako ugodno zase in za kupce, da je bil na najboljšem glasu med vsemi „Pajerci“, kakor so Belokranjci imenovali tiste svoje rojake, ki so hodili — Ivu Južini enako — leto za letom krošnjarit v tuje kraje, celo tja gor v nemško deželo Bavarsko.

Ko se je jeseni oče Južina vrnil domov, je vedno prinesel s seboj lep kupček denarja. Ker je dala domača zemlja dovolj pridelka, ni bilo treba kdove koliko primikati od očetovega zaslužka. Kar je bilo, je bilo le za priboljšek: da je bil na domu sod vina in da se je dalo o priliki malo pobahati in kaj boljšega použiti v Metliki, ko so znanci in prijatelji, pa tudi zavidneži poslušali pripovedovanje o Južinovih doživljajih. Kar je ostalo od zaslužka, to je odnesel Ive v hranilnico, češ, ko omagam in opešam, bom vsaj lahko pomagal samemu sebi, da ne bom nikomur v nadlogo in napotje!

... Vina je bilo dovolj — preveč!... Ploh je uganjal burke,
čencal in pel...

(Stran 24.)

II.

Skrb, ki se je dvigala v srcu očetovem in materinem, je veljala edincu Martinku. Njegova mladost je bila lepša in svetlejša, nego je običajno mladost kmetiških otrok, ki nimajo tako imenitnih staršev, kakor jih je imel očeta Južine sin. Ko je še bosopet tekal po domači vasi, so starši že sklenili, da morajo iz njega napraviti gosposkega človeka. Bilo je v tem sklepu veliko ljubezni, pa tudi dobra mera samoljubja je bila v njem. Doslej je ostalo vse kmetiško, kar so Rosalnice rodile. Tej od roda do roda podedovani navadi naj napravi konec Južinova hiša, ki zmore pač toliko, da izšola sina ter ga s kmetov prenese v mestno življenje! In vse, kako so ravnali z Martinkom na domu, kako so ga negovali in mu stregli, je na dečka vplivalo tako, da se je začutil več, nego so bili njegovi vrstniki. Odtujil se jim je že v prvi mladosti. Drugi otroci so hodili v metliško šolo, in sicer vsak dan z doma v mesto in iz mesta domov. Kosilce so prinašali kar s seboj: v pisano-pletene slamnate torbice kos domačega kruha, morda za poboljšek kako jabolko, kako hruško ali pest sliv. To je bilo vse, pa jim je tako dobro hodilo v slast, ko so v opoldanskem odmoru, pred šolo sedé, hlastno uživali ljubi vsakdanji kruhek! Če je bilo vreme deževno

ali mrzlo, so smeli ostajati tudi v učilnicah, koder so kakor ovčke pohlevno in zadovoljno čakali popoldanskega pouka.

In kadar je odbila tretja ura, tedaj so prhnili vun na živo cesto ter so se raztočili po bližnicah do rodne vasi, materi v objem, očetu pod skrbno oko. Tu na pragu domačem je radost živahno zaplala v premnogem, da, v vsakterem srčecu, saj je stal tam na širokem, začrnelem ognjišču lonec — prijazni, gostoljubni ta znanec, ki čimprej nadomesti to, kar je opoldne premalo dala skromna šolska torbica! A ljubše kakor lonec in kakor vse drugo na svetu — oče, mati, bratje, sestre — dom! Pozdravljeni!...

Drugo jutro pa je držala vsakdanja pot izpod domačega krova zopet do studenca znanja in omike, ki je žuborel v metliški šoli. Ne naravnost iz postelje! Rano jutro je že pozdravljalo mladi svet po pašnikih, koder je pazil in ravnal domačo goved, da se je napasla in napojila. To zgodnje vstajanje je deco osvežilo, da je bila čila po telesu ter jasnega, sprejemljivega duha.

In kako jih je bilo lepo gledati, ko so stopali dan za dnem z doma v šolo in iz šole domov v beli svoji domači opravi! Dečki v bregešah in srajcah, deklice v belih krilcih in rokavcih, šolske torbice v rokah — tako so hodili. Pozimi škornjice ali čerape na nogah,

dečku suknjica, deklici robec na plečih — pa se pojdi solit, devetkrat nadležna zima!

O! Saj je bilo pozimi morda še lepše nego v pomladnem ali poletnem času. Res, da ni bilo tistega svobodnega gibanja pod milim nebom, bilo pa je zato toliko ugodnejše doma ob široki, toplo zakurjeni peči ali celo na njej, kjer se je dalo tako lepo čepeti ali ležati! Pa tudi poslušati in pripovedovati! Nižje in nižje je padal večerni mrak, zagrinjal vso široko zemljo s temotno tenčico, silil skozi okna v gorko izbo, da so bili vsi predmeti v njej videti le v motnih obrisih in vse osebe kakor sence, ki so se gibale in premikale v vedno globljem somraku. Z zapečka ali s klopi ob peči se je razvila tajnostna mreža povesti, bajk in pravljic, ki jo je razpletalo dedovo živahno pripovedovanje ter vso pozornost malih in velikih, starih in mladih obračalo in priklepalo nase. Mlada grla so pravila, kaj se je novega zgodilo v šoli. Vsa rodovina je preudarjala, premišljala, ponavljala novosti iz učenja in knjig, tako da je vsa hiša živela s šolo in imela svoj hasek od nje. Končno se je stemnilo popolnoma, in utrujenost je prišla z nočjo. Polegli so vsi in pospali. Dospеле so sanje in so udarjale na zlate strune: lepota in čarobnost zimskega večera je razmahnila svojo čudovitost in pravljličnost v bajne prikaze in doživlja je radosti in bolesti. Iz te po-

stelje se je oglasil vzklik, veselemu nasmešku enak; od ondot je zajavkal žalosten glas, prevrglo se je mlado telesce kakor od strahu ali začudenja. Vse te duše, tako lepe, skromne in veličastne, so snovale, čutile, živele dalje, ko je nočni mir objemal vso vas. Dušam ni spanja, dušam ni smrti! ...

III.

V mestu so videli rosalniški otroci mnogo lepega: gosposke ljudi in gosposke hiše. Po ulicah se je pretakalo drugačno življenje nego na vasi. Hiša je stala poleg hiše, nekatera visoka, da si moral glavo globoko nagniti v tilniku, če si ji hotel pogledati do slemena. In šola sama! Le grad je bil videti obširnejši že nazunaj, kaki morajo biti šele prostori v njem! Tam posluje državna gosposka, ki deli pravico in pobira davke. Oni dan so tirali orožniki v to veličastno hišo kraljeve oblasti cigana Miška, ki je sosedu Matjašiču ob belem dnevu ukradel najlepšega konja takorekoč izpred nosa, to je iz domačega hleva! Tam bodo ciganu Mišku navili ušesa, da ga bo skelelo do konca dni! Hudi morajo biti ti gospodje, vsi z brkami, bradami in naočniki! In njih služabniki v črnih suknhah z zlatimi ali vsaj pozlačenimi gumbi! Kdo bi šel mimo gradu, da ne bi vsaj malo privzdignil klo-

bučka iz strahu in spoštovanja, češ, Bog me čuvaj teh skrivnostnih prostorov in teh gospodov, ki ne poznajo šale!

In prodajalnice! Že njih okna so tako široka in visoka kakor doma podna vrata, ki so pač največja, kar jih zmore dom! Tukaj dobiš vsega, česar ti poželi srce. Da bi ga utešil, na to ni niti misliti, ker bi bilo treba polno kad denarja! Toliko ga ima morda samo Martinkov oče!

Kako pa je v mestu šele takrat, kadar pride kakšna komedija! Na trgu postavijo šotor, ki je obsežnejši nego domače dvorišče. Vrata mu zagrnejo s pisanim zastorom, levo in desno od njih pa vise podobe, ki govore, kaj vse bodo kazali umetniki in glumači ob čarobni luči srečnim meščanom pod to visoko, okroglo streho danes in jutri in pojutrišnjem zvečer. Ti nenavadni, skoroda vsegavedni ljudje so prišli nemara naravnost iz Devete dežele. Prišli? Pripeljali so se v hiši, v lepi zeleni hišici na štirih kolesih! Kako bi bilo, ko bi očetovo hišo dvignili na voz, voličke v jarem, pa hajdimo po širokem svetu!...

O, srečna mestna deca in Martinek Južina z njo, ki se ti obeta in pripravlja toliko radosti!

In srca kmetiške mladine, gledajoč tako in enako mestno življenje, je navdajalo nekaj kakor žalostna misel, kakor brezupno hrepe-

nenje, kakor neizpolnjene in neutешljive želje: vse to ni za nas!

Molče so stopali mimo vseh teh dobrot in zanimivosti. Žalostno je tovariš pogledal tovariša, glavico nagnil k tlom, otožnost je legla na vsa srca. A ko se je iz dalje zabliskala izza drevja in grmičevja belina domače vasi, so hipoma izginile težke misli. Bližina očetovega doma je pospešila korake, da so jeli stopati hitreje in hitreje, dokler se niso spustili v tek, da jih čimprej objame ljubezen, lepota in varnost rodnih hiš. Tukaj na domačih ljubljenih tleh je zamrla vsa zavidljivost, ki se je v mestu pojavljala ob blaginji gosposkih otrok. Veselo so utripala mlada srca, vsa srečna, da je za njimi šum in razkošnost mestnega življenja. Kakor mehka, prijazna in dobrotljiva roka jih je objela ljuba domačnost.

Zavisti ni bilo v otroških srcih niti do Martinka, ki so ga starši nastanili v Metliki, da mu ne bo treba vsak dan hoditi z doma v mesto in zopet nazaj. Preveč utrudljivo bi bilo to zanj, pa tudi misli bi se mu spotoma razteple ali pa se mu vsaj navzele kdove česa od vsakdanje preproste družčine. Tako pa je izroččen v varstvo skrbnim rokam mestne gospodinje, ki bo ob dobrem plačilu njegovi oskrbi posvečala vso potrebno skrb, da zraste sčasoma iz Martinka gosposki, učen in olikan mož!

Bilo je pač nekaj izrednega, da je kmetiški otrok stanoval v mestu zaradi šole. To se je tudi brž razvedelo, pa je zato umljivo, da je Martinka Južino kmalu poznala vsa Metlika. Ako že za takega otroka plačuje oče na mesec toliko in toliko, kakšno mora biti njegovo bogastvo! Tak glas je šel od ust do ust. Začuli so tako sodbo tudi starši Martinkovi in deček sam, ki je zamenjal kmetiško opravo z meščanskim krojem, da se je tudi nazunaj ločil od svojih vaških tovarišev. Južinova hiša se je dvignila v ponosu. In če je bilo začetkoma morda žal očetu onih izdatkov, ki jih je zahtevalo dečkovo šolanje, je bil sedaj vesel, da je storil to, zakaj tako dobro mu je delo poveličevanje in tudi pretiravanje njegovega imetja.

Ob nedeljah in praznikih je hodil Martinek s svojo gospodinjo na očetov dom. Mati je vedno pripravila dobro kosilo, ki je bilo toliko vabljivejše, ker je prihajalo na mizo tudi vino iz očetove kleti, ki je napajalo ješče ljudi, pa tudi Martinka. Ob slovesu je oče, kadar je bil doma, stisnil sinu v roke nekaj drobiža, da bo imel med tednom za priboljšek. Tako je prišlo, da Martinek ni mogel biti brez novcev. Kadar je oče trgoval po svetu, pa je mati dajala za priboljške — nerada sicer, ker ji je bilo žal denarja, ali tako je hotela imeti Martinkova razvada in materina zaslepljena ljubezen.

IV.

Martinek se je razkošatil v svoji udobnosti. Kadar se mu je zdelo, da ni na stanovanju dovolj dobrot, pa si je pomagal z novci, ki jih je prinašal z doma; sladkarij se je vedno dobilo dovolj po metliških prodajalnicah. Kdo bi se čudil, da se je Martinek razvadil, omehkužil, prevzel in da je prihajal siten, izbirčen in zadirljiv? Ker ni bilo stroge roke nad njim, da bi ga čvrsto prijela in mu stopinje naravnala na pot, spodobno otroku, mu tudi učenja ni bilo dosti mar. Imel pa je dobro glavo, ki mu je šolska veda takorekoč sama silila vanjo. Kar je šola zahtevala od njega, je obvladal vse spretno in ročno, da ni bilo treba v šoli niti graje niti kazni. Kakor je bil prebrisan, je sam hitro spoznal, da opravlja vse šolsko delo lahko brez truda, naslanjajoč se na svojo nadarjenost, ako med ukom vsaj malo pazi na to, kar se godi v šoli. Zato pa tudi glede njegovega vedenja v učilnici ni bilo treba učitelju trošiti žalih besed.

In ko je bila ljudska šola za njim — kam sedaj? V Novo mesto v gimnazijo!

Dobro se mu je godilo v šoli in izvun nje. Bistra glava je z lahkoto sprejemala vase novo učenost. Tudi latinščina, novemu dijaku popolnoma tuj jezik, mu ni delala posebne preglavice. Mensa — miza; agricola — kmet; scola — šola; vita — življenje; dominus —

... Ni se okrenil, da bi videl mater, kako je stala pred hišo
in gledala za njim ...

(Stran 40.)

gospod; femina — žena; filius — sin; frater — brat; pater — oče; mater — mati; servus — sluga; victoria — zmaga... Igrača! Kar iz rokava je iztresal nove pridobitve srednješolske učenosti. In očetje frančiškani, ki so tedaj učili na novomeški gimnaziji, so bili jako prijazni gospodje. Posebno pater Ladislav, med dijaki kratko Lacko imenovan, ki je učil slovenščino in latinščino, potem pater Rafael, ki je predaval zemljepis, in pater Bernard, ki je razvozlaval računsko umetnost, so bili kar najbolj priljubljeni študentom. Nikomur niso želeli nič hudega, kaj šele, da bi mu kaj slabega storili. Bili so učeni možje, ki so bolj ali manj spretno izkušali tudi dijake napraviti v učenosti sebi enake. Njih občevanje z dijaki je bilo bolj prijateljsko nego strogo in odvrčljivo. Učili so vsak na svoj posebni način, a vendar je bilo pri vsakem nekaj domačega, prikupnega, celo šaljivega. In vsi so kazali nasproti dijakom dvoje lastnosti — prizanesljivost in popustljivost.

Seveda je mlada kri dostikrat zakipela do meje in preko nje. Dogajale so se nerodnosti, ki jih gospodje profesorji niso hoteli videti ali so jih pa gledali skozi prste. Mladost — norost! Strogi in zadirčni ravnatelj Fišar, ki je bil posvetni gospod, je imel mnogokrat dosti dela, da je vihravo mladino zapodil nazaj v obroč šolskih predpisov.

Kar so študenti nerodnega in nedopustnega naklepali v mestu samem, se je brž razvedelo in je udarilo tudi na tanko uho budnega gospoda ravnatelja. Toda dijaki so si znali pomagati. Ob mraku so posmukali iz svojih stanovanj ter se razkropili po Kapiteljskem marofu v Bršlin ali pa skozi Kandijo v Žabjo vas. Tam in tu so bile izbrane in zastražene te in te gostilnice, kjer se je razpoloženje dijakov razvijalo in razvilo do mile volje! Vino, klobase in tobak — to so bile strašno dobre in zavedljive reči, vsaj za tisti večer. Drugi dan je navadno bolela glava in trpela razredba v šolskem katalogu. Padale so petice, v dijaškem jeziku tudi kljuke imenovane, da je vse brenčalo in šumelo po razboljenih glavah. Glas ravnatelja Fišarja pa je razsajal in bobnel po hodnikih gimnazijskega poslopja, da so šipe žvenketale in da so celo dobri očetje profesorji rohneli in grozili . . .

In v skesanih srcih so se zbudili trdni sklepi, da naj ostaneta Bršlin in Žabja vas, kjer sta in kar sta, da pa dijakov ne bo nikoli več tja. Kaj je treba takega strašnega ropotanja! No, končno dijak prebije tudi tak sodni dan; ampak težje je skleniti obračun doma, če dospe vest na očetova ušesa! Tedaj trpe običajno tudi sinova ušesa, ako ne celo zadnja plat, koder plačuje zasluge očetova palica. — Toda kakor so bili sklepi hitro storjeni, tako

so bili tudi naglo pozabljeni, kadar so prišle ure zlate svobode.

Součenci Martinkovi, pa tudi dijaki iz višjih razredov so bili kmalu doznali, da njegovi žepi niso prazni. Kadar so z doma poslali Martinkovi gospodinji plačo za stanovanje, je bila vedno še posebna vsotica določena zanj, „da ne bo sirotek med tujimi ljudmi lačen in žejen,“ kakor se je glasilo utemeljevanje teh denarnih prispevkov. — Krog Martinkovih znancev in prijateljev je bil vsak dan večji. To je laskalo njemu samemu, pa tudi njegovim staršem se je dobro zdelo, da njihovega sina tako čislajo.

V.

V začetku se je Martinek zadovoljil s priboljški, ki jih je dobival pri novomeških trgovcih ali v slaščičarnici. Zlasti pri trgovcu Pavzarju je bil reden gost. Tu si dobil za dva groša cel zavitek takozvane „študentovske piče“: mandljevih jedrc, rozin in cveb. Tudi bonboni raznih okusov, oblik in barv niso bili preslabi, pa še dragi ne. Dražje, pa toliko okusnejše je bilo blago, ki ga je prodajal slaščičar Jelovski: rumene kepice s čokoladnim klobučkom in na sredi z belopenastim nadevkom ali pa torte najrazličnejših vrst, vsakojake druge slaščice v podobi zvezd, križcev, krogov in štirikotnikov, po vrhu potresene z

zdrobljenimi lešniki ali orehi. Taki predobri izdelki slaščičarjeve umetnosti so bili le za najbogatejše in najodličnejše gosposke ljudi, za zale gospodične in nežne gospodke, ki so hodili s svojimi, v svilo oblečenemi materami v posete k mojstru Jelovskemu. Ko si odprl vrata, je prijazno zapel zvonček nad njimi, kakor da hoče dati znamenje: sedaj se začne presladka pojedina, kdor prihajaš z dobro natrpanim mošnjičkom!

Zvonček je zapel pravzaprav vsakemu enako, imenitniku in preprostežu, le da ni bil brez novcev; torej je pozvanjal pravtako zveneče Martinku iz Rosalnic kakor gospicam hčerkam samega blagorodja okrajnega glavarja!

In kakor čebele na med, tako so leteli prijatelji v Martinkovo bližino, zakaj rosalniški študent ni bil dober le samemu sebi, temveč je imel radodarno roko nasproti vsakomur, kdor se mu je približal s prijaznim licem. To njegovo slabost so znali prebrisani njegovi tovariši dobro izkoriščati zase. Če pa je Martinku pošel denar, mu ni bilo treba dvakrat reči, naj si ga kakorkoli izposodi pri gospodinji. Da mu je treba novih zvezkov, novih risank, zemljevidov, barv, čopičev — gospodinja mu dá, kolikor rabi, potem pa za tak in tak znesek poveča očetu račun. In res — šlo je!

Ob koncu prvega tečaja je dobil Martinek tako izpričevalo, da so bili njegovi starši zadovoljni z njim. Desetkrat ga je oče prebral in raztolmačil materi, in oba sta veselo kimala z glavo, ponosna na lepi uspeh mladega študenta. Ivo Južina je kazal izpričevalo sosedom doma in znancem v Metliki. Dobro mu je dela hvala. Dajal je za pijačo po metliških gostilnicah, govoril o sijajni bodočnosti svojega edinca, ki mu je oče v priznanje in izpodbudo poslal cel bankovec za pet goldinarjev.

Denar je dospel k Martinku, ko je bil ta slabe volje. Boleli so ga zobje, da je mencial in javkal po sobi in stiskal razboljene čeljusti v ruto. Prijatelji, na obisku zbrani pri njem, so mu svetovali, naj puši tobak, ki brž zaduši to sitno bolečino. Če bi pa še to ne pomagalo, naj gre popoldne z njimi v Bršlin k Čefidlju, kjer se napije dobrega vina, ki brez dvoma ukroti bolne zobe. Namesto sladkorčkov naj si za enkrat privošči pošteno kranjsko klobaso, pa mu takoj odleže. Čefidljevo vino in njegove klobase — to je zdravilo vseh zdravil! Naposled pa, kaj hoče s tolikim denarjem, ako ga takoj ne obrne in ne potroši s pridom; saj mu ga je vendar oče zato poslal!

Martinek je bil vajan vinu. Že doma ga je pil, pa tudi pri gospodinji ga je dobil vsak večer po kupico, ob nedeljah še opoldne. Tako je bilo domenjeno med očetom in gospodinjo.

Ni bilo treba kdove kolikega prigovarjanja, da se je Martinek vdal prijateljem. Sklenili so, da se snidejo ob mraku v Bršlinu v dogovorjeni gostilnici. Vsak naj gre zase, le dijak Ploh, najboljši Martinkov prijatelj, ga pospremi tja, da mu bo spotoma tolažnik ob hudih zobnih bolečinah. Pravzaprav pa je Ploh ponudil Martinku svoje spremstvo zato, da bi se ta morda ne premislil, ali da bi ga gospodinja ne pregovorila, naj rajši bolne zobe zdravi na toplem doma.

VI.

Ko se je zmračilo, sta Ploh in Južina stopala proti Kapiteljskemu marofu. Prišedši na vrh, sta se ozrla na vse strani. Ker nista zagledala nobene nevarnosti, sta zapalila vsak svojo svalčico. Prav moško sta puhala dim in pospešila korake navzdol proti Bršlinu. Tam ju je že pozdravljala lepa Čefidljeva hiša, ki je tako vabljivo stala ob veliki cesti. Okna so ji že bila zagrnjena z rdečimi zavesami, ki je skozi nje prosevala luč. Zavila sta na vežo in potem v zadnjo sobo, obrnjeno proti dvorišču.

Tu je že bila zbrana družba mladih študentov. Vsak je vrtel med prsti skromno četrtinko vina, v ustih pa so jim tlele svalčice, da se je dim dvigal in vil proti stropu.

Ko sta vstopila Ploh in Južina, so latinski dijaki planili s sedežev in so vsevprek veselo vzklikali: „Servus! ... Victoria! ...“

„Vina gor!“ je navdušeno zaklical Ploh. „Te posodice, ki jih imate pred seboj, so za deco, ko še mleko pije! Štefan na mizo, pa še ne gremo!“

Vsi so se zagrohotali ob prešernih Plohovih besedah. Tako govori, kakor bi bil Južinov petak v njegovem žepu! Lep večer bo nocoj!

Natakarica je prinesla dvoliternik vina. Ploh ga je brž stisnil za vrat in je začel natakati kupice.

„Še vsakemu klobaso!“ je naročal dalje, „tebi pa poln pehar ljubega zdravja, prijatelj Martinek!“ je nadaljeval, obrnjen proti Južini. „Vsi te imamo radi; tvoja bolečina boli tudi nas. Ti si dečko, da je malo takih, med nami pravzaprav nobenega! Na tvoje zdravje prvo čašo! Kdor ne pije na Martinkovo zdravje, je izdajalec in baba! Pijte! Do dna! Eks!“

„Živio! Eks! ...“ je hrumelo po sobi.

„Eks!“ je zakričal tudi Martinek, nagnil kupico in jo izpil na dušek. „Tako se pije!“ je zmagovito vzkliknil in pogledal po tovariših, ali so pač vsi videli njegovo junaštvo.

„Dobro! Izborno!“ so ploskali dijaki.

„To-le je namenjeno za nocoj!“ je dejal Martinek, podžgan od Plohovih besed in plo-

skanja dijakov, pa je vrgel očetov petak na mizo.

Fantje so ga obstopili, mu stiskali roke in ga objemali. Iz splošnega vrišča je zadonel Plohov glas, ki so se mu pridružili vsi ostali pivci:

Kol'kor kapljic — tol'ko let
Bog nam daj na svet' živet'!
Živio, živio, živio na svet'!

Bili so sami otroški glasovi, ki so se lomili in drli v neubranem petju, v kričanju in povriskavanju...

Ploh je vzel petak z mize in je študentom razodel ta-le načrt: „Mislim, da je najbolje, če dam denar natararici, pa ji naročim, naj toliko časa donaša pijačo in jedačo na mizo, dokler ne bo denar porabljen. Čemu bi računali in šteli mi sami, saj imamo za to natararico! To pa velja seveda le v slučaju, ako soglaša z mojim predlogom prijatelj Martinek, naš plemeniti darovalec!“

„Denar je sedaj nas vseh, in zgodi naj se, kakor pravi Ploh,“ je odločil Južina.

„To je moška beseda,“ ga je pohvalil Ploh in potem naročil natararici, kar so bili sklenili.

Vina je bilo dovolj — preveč! Lica so žarčela, oči so prihajale motne, kakor bi mrena rasla na njih. Ploh je uganjal burke, čenčal in

pel. Posnemal je ravnatelja Fišarja ter profesorje patra Lacka, Rafaela in Bernarda v besedah in kretnjah, ki so bile pretirane in so žalile resnost in plemenitost teh vrlih mož. Neslani njegovi dovtipi so dvigali razposajeno voljo opitih dijakov. Ti so Plohu hrupno pritrjevali, se smejali, pili in pušili, da so prihajali čimdalje bolj omotični in neizbirčni v izrazih. Tisti, ki so sedeli bliže Martinku, so silili vanj, naj pije. Le oni je pravi študent, ki ima glavo in želodec na pravem mestu. Mevže, otroci, mile Jere in cmihavi pobiči se tišče doma ob materinem predpasniku, požirajo knjižno učenost, a jih zvečer pestunje povijajo v plenice. Študentje pa, kakršni so tukaj zbrani, stopajo na plan v veliko življenje! Saj se ne učimo za šolo, ampak za življenje!

Martinek je poslušal take in enake besede, jim prikimaval in krepko primakal. Zobne bolečine so odlegle. Niti mislil ni več nanje! Kri mu je gorela na licih. Na široko je odpiral oči, ker je bilo vse okrog njega tako čudno nejasno, vse kakor zavito v gosto meglo. Videl je ljudi za mizo, a njih obrazov ni več ločil. Hotel je tudi kako reči vmes, a jezik mu je bil težak in okoren. Do Ploha bi stopil, da zapleše z njim sredi sobe, toda noge so se tako omehčale, da takoj klecnejo v kolenih, če hoče stopiti nanje. Vsa soba se je začela čudno zibati in vrteti — morda ona zapleše s Plo-

hom! Ta je ravno skočil na stol in začel zopet posnemati ravnatelja Fišarja, kako se dere in krega nad ubogim študentom, ki je sinoči popival v Bršlinu... Vse stene so smukale mimo Martinka, luč na stropu se je nižala in dvigala kakor žareča črta, tla so se vdajala, obrazi dijakov so se širili, daljšali, krčili kakor pustne šeme in spake; vsako reč, ki so jo še razločile oči, so videle po dvoje. Tako čudno, tesno, neugodno mu je bilo, da se je z obema rokama krčevito oprijemal mize, da ga od nje ne vrže ta divji ples...

Drugo jutro se je pozno prebudil na svoji postelji. Vse ga je bolelo. Po glavi mu je brenčalo in butalo, kakor bi metliški kovač Rok nabijal po njej. Kaj včerajšnji zobje! Danes, danes so šele bolečine! Ob zglavju je stala njegova gospodinja in mu je polagala na čelo mrzle obkladke. Martinek ni vedel, kako in kaj. Tisto je še pomnil, kako je Ploh, na stolu stoječ, posnemal ravnatelja Fišarja. Od tega hipa dalje ni pomnil ničesar več. Tudi tega ni vedel, kako je prišel domov. Kakor je gospodinja po Martinkovi povaljani in umazani obleki prav sodila, mu je bila hoja po lepi cesti težka in naporna.

VII.

Velike šolske počitnice — prelep, najlepši čas dijaškemu življenju! Izpričevalo v žep,

klobuček po strani, dobro voljo v srce — pa hajdi uživat zaželjeno dobo svobode in počitka. — Tudi Martinek se je odpravil preko Gorjancev v Belo Krajino na svoj dom. Šolsko leto se je dobro izteklo. Po onem bršlinskem večeru so dijaki z Južino vred še nekatero zagodli in porušili premnogi „eks!“ — toda imeli so srečo: niti vedno čuječe oko ravnatelja Fišarja ni prišlo na sled njihovemu popivanju. Razšli so se ob slovesu z veselo nado, da se v prihodnjem šolskem letu zopet sestanejo.

Nekateri so bili seveda bolj klavrni, zakaj vsakemu dijaku ni dano, da bi mogel z enakim uspehom služiti vinu in šoli. Ti so odhajali s kislimi obrazi na svoje domove. Kaj poreče oče? Bo li hotel plačati šolnino, da bo mogoče sinu prihodnje šolsko leto ponavljati razred? Ali obdrži fanta kar doma, kjer naj pase krave, ker ni hotel študirati? Čim bliže je bila stopinja domu, tem bolj se je oglašal kes. Ampak — kaj pomaga zvoniti po toči!

Martinkov oče je bil z doma, pa je mati toliko presrčnejše sprejela sina. Izpričevalo je bilo skoro enako onemu iz prvega tečaja, zato je mati sklepala, da ni bila Martinkova pridnost nič manjša. Fant se je sicer malo posušil v telo in lica, pa se je zato potegnil v višino. V gosposkem kroju, lepo počesan in zlikan je bil videti prav zal deček. Z zadovoljstvom ga

je ogledovala mati. Stregla mu je, kakor je najbolj vedela in znala. Tudi zaradi denarja ni bilo treba sinu preveč prošnjá. Saj je sam oče naročil, da naj mati ne stiska preveč, saj mora domači študent dobro porabiti čas počitnic, da se razvedri in ojači.

Ob slovesu sta se bila domenila s Plohom, da ga pride Ploh kmalu obiskat. Tudi njemu je pomagala nadarjenost preko propada, zato je lahko stopil na pot proti Martinkovemu domovanju. Živahni Ploh se je znal s svojimi norčijami in šalami kmalu prikupiti Martinkovi materi, ki mu je stregla prav gostoljubno, ker je bil njenemu sinu najljubši prijatelj, pa tudi zato, da ne ponese s seboj slabih spominov, kadar odide. — Tudi svoje profesorje je oponašal vpričo gospodinje Bare; toda žena mu je dala razumeti, da ji to ni všeč, ker se tak fantek iz učenih gospodov in svojih učiteljev ne sme bedakov delati.

Dečka sta prebila počitnice prav ugodno. Kadar se jima je zdolgočasilo v Rosalnicah, pa sta jo mahnila v Metliko, kjer je bilo nekaj tovarišev in znancev z novomeške gimnazije. Pa gostilnic in tobakarnic je bilo v mestu na izbero, kjer so stregli tudi študentom, če so prihajali z denarjem. Sicer pa ni bilo prijateljeva zaradi pijače nikoli zadrege, ker je Martinek vedel, na katerem žreblju visi ključ od očetove kleti. Časih sta šla skozi Mestni log

do tja, kjer se sučejo valovi Kolpe nad tolmunom, Droklo imenovanem, se poganjajo ob nizki breg in se razbijajo ob njem v belozele-
nih penah. V vodi se ogleduje obrežno grmi-
čevje, vrbe namakajo v njej svoje korenine.
Med skale v deroči strugi so bili zasajeni in
zabiti koli, ki se je zanje prijemal oni, kdor
se je prišel sem kopat, da ga ni vrtinec ple-
soče vode pogoltnil vase, ali pa da ga niso va-
lovi odnesli predaleč stran od brega.

Tu je bila tako lepa kopel! Do nje je dr-
žala steza, vsa v senco potopljena. Prijel si
se za vrbovo vejo, in Kolpa te je objela s svojo
vabljivo vodo, te potopila, dvignila, nesla do
kolov, kamor si se uprl z nogami in rokami
ter imel najlepši užitek ob tem, kako so ti drli
valovi preko ramen, te hladili, božali, zibali,
šumeli, vrveli ob tebi in ti izkazovali samo
dobroto!

Tod da domuje povodni mož — tako je
govorila ljudska beseda. Pa saj ni bilo nič
čudnega, da je kdo hotel videti kako bajno in
nenavadno bitje ali prikazen, kadar ga je pot
privedla tod mimo ob mraku ali v mesečni
noči. V vodi je tako čudno bučalo, mrmralo,
godlo, grgralo, pelo, bobnelo in rohnelo, da
res ni bila ta čudovita, neizrazna pesem pre-
tajnih vodnih globin enaka navadnim člove-
škim glasovom. Vrbe in grmovi kraj Kolpe pa
so dobivali v mesečni luči, na nerazsvetljenih

straneh zasenčeni od nočne teme, čudne oblike, črte, poteze, ki so se dale prispodabljati komurkoli, samo navadnemu človeškemu telesu in obrazu ne. Tako je ta v moči zvoka zdaj rastoča, zdaj pojemajoča nedoumna govornica valov in ta posebna oblika grmov in dreves, dvignjenih v luč in pogreznjenih v noč, ustvarjala v živahni, razgreti domišljiji poznih ali plašnih potnikov pravljíčne prikaze, ki jih je zgovorna beseda še večala v grozoti in sili...

Tu sem sta hodila tudi Martinek in Ploh. Kopala sta se ali pa se solnčila na travniku kraj Kolpe. Nekaterikrat sta se napotila tudi na desni breg, na hrvatsko stran. Ob premnogih izpremembah in užitkih jima je brzo minil čas počitnic. Bilo je treba nazaj v Novo mesto.

VIII.

Dijaki so prihajali od vseh strani, eni sami, drugi — zlasti mlajši — v spremstvu svojih očetov ali mater. Vse živo je bilo na mestnem trgu in v ulici pred gimnazijskim poslopjem. Novinci so se plašno ozirali na dolgo, sivo poslopje in na gospode profesorje, ki so resnih obrazov prohajali vun in noter. Starši so boljé dečke bodrili in tolažili, jim iskali stanovanj ter jim kupovali knjig in drugih šolskih potrebščin. Starejši dijaki, nekateri iz najvišjih razredov že prav moški in bradati, so se po-

zdravljali, se zgrinjali v gruče, se živahno pomenkovali in si pripovedovali, kako in kje so preživeli dolge šolske praznike. Prvošolci, ubogi dijački, so spoštljivo stopali mimo njih. Zdeli so se jim imenitni in gosposki, a oni so bili v primeri z njimi v svojih kratkih suknjicah in hlačicah ter v svojih okovanih škorenjčkih, ki so jim jih bili sešili in skrpali neumetelni kmetiški obrtniki, tako skromni in nerodni, da se jim je hudo storilo. Mnogoteri je ponižno odkril klobuček pred višješolci, samega sebe izprašujoč, kdaj bo on njim enak!

Najtežje je bilo tistim študentom, ki so šli prvič z doma, slovo od svojcev, ko so se vračali iz mesta. Rahločutnejši dečki so se očitno jokali, pogumnejši so požirali solze in se držali prav junaško. Na svojih stanovanjih so se stiskali v kote in zdihovali ali so pa hrepeneče gledali skozi okno na ulico, ki se vije med mestnimi hišami ter se tam zunaj mesta izteka v lepo, veliko, belo cesto, držečo naravnost tja do ljubega rojstnega kraja! Domotožje, doslej neznano čuvstvo, je bilo prvi delež komaj začetega dijaškega življenja.

Martinek in Ploh sta kmalu dobila svoje prijatelje.

„Zopet ga bomo zbijali!“ je opomnil Ploh, ko je stiskal tovarišem roke.

„Že nocoj jo lahko odrinemo v Bršlin,“ se je oglasil predlog iz kroga veselih študentov.

„Rajši v Žabjo vas,“ je svetoval dijak domačin, „v Bršlin hodijo sedaj profesorji!“

„No, ravno ti morajo vse najboljše pojesti in popiti,“ se je hudoval Martinek.

„Vse pojesti in popiti,“ je ponovil Ploh, posnemajoč glas ravnatelja Fišarja.

Popoldne so šli torej v Žabjo vas. Pa niso imeli sreče, ker so tam naleteli na večjo družbo starejših študentov. Ti so že prav živahno govorili in prepevali. Prezirljivo so gledali na fante, kakor bi hoteli reči, da jim njih navzočnost ni všeč. Martinkova družba se je zadovoljila z manjšo količino vina; plačala je in odšla.

„Kaj pa mislijo, da so,“ je jezno začel Ploh. „Kadar bomo mi toliko hlač raztrgali na šolskih klopeh, bomo tudi njim enaki, samo manj ošabni bomo. Študent je študent — bodi star ali mlad!“

„Res je tako!“ so pritrdili dijaki.

„Mi se držimo Čefidlja!“ je odločil Južina. „Profesači tudi ne bodo vedno tam tičali. Kadar bodo morali popravljati naloge, bodo presneto radi čepeli doma!“

„Prav govoriš, Martinek!“ so ga pohvalili tovariši.

„Jaz imam dobre zveze,“ se je oglasil še dijak domačin. „Naša služkinja in Čefidljeva natakara sta iz enega kraja doma. Tako mi ne bo težko zvedeti, kdaj bo v Bršlinu čisto

” . . . Ko bi tudi šolske knjige bral s tako vernostjo, ljubi prijatelj Ploh!“ mu je ljubeznivo dejal gospod pater . . .

(Stran 49.)

vreme. Napihnjenci naj imajo svojo Žabjo vas, nam pa ostane Čefidelj!“

„Tako je!“ je pritrdila družba.

In da bo v tej pravdi zadnja beseda njegova, je dejal Ploh kar tako: „Prazen klas se pokonci drži! In to so tisti študentači iz sedme in osme šole! Sram jih bodi!“

Slabe volje so bili, ko so se razšli. Tolažilo jih je upanje, da se vreme kmalu zjasni v Bršlinu, o čemer naj jih čim najprej obvesti dijak domačin, da takrat nadomestijo, kar so zamudili danes.

IX.

Šolsko leto se je začelo. Dijaki so se poprijeli knjig, zvezkov, učenja in priprav, da se je dijaško življenje krepko pognalo v novi tek. Drugi so lenuharili, prepisovali naloge, se zanašali na dobro srečo, na prizanesljivost profesorjev in na svoje talente. Skrb in površnost, resna volja in vihravost, veselje in prisiljenost, misel na konec in uživanje trenutka — to je dajalo jedro in obliko temu tako enoličnemu, pa vendar tako lepemu dijaškemu življenju. Po hodnikih gimnazije so odmevali umerjeni koraki ravnatelja Fišarja, ki je gledal, vohal, pazil, svaril, hvalil, grajal, kakor sta že nanesa prilika in slučaj. Profesorji so popravljali zvezke, preudarjali, kako in kaj naj predavajo dijakom o svojih predmetih, se

sestajali na pomenke in posvete o vedenju in napredovanju dijakov, se kregali, jezili, govorili prijazne besede, kakor je bilo baš potrebno. Šolski sluga je pozvanjal k pouku in naznanjal njegov konec, razdajal dijakom pisma, raznašal po razredih naznanila in razglase, brisal prah, pometal, renčal, dajal navodila in nasvete študentom, njih staršem in gospodinjam, zagotavljajoč jih, da „bomo že vse prav uredili.“ Saj je ravnateljeva desna roka, pravzaprav... no, kaj bi brez njega ravnatelj!... Ob desetih, ko je bil daljši odmor, pa je zabutało po gimnaziji kakor v čebelnjaku. Vsa vrata so se odprla, mladina je pohitela na ulico in trg. Eni so planili k peku Mehori, ki je imel hišo ravno na voglu ulice in trga, po žemelj in z makom potresenih kruhkov ali po prest, drugi so obstopili branjevke na trgu, tretji so zbežali v kak skrit kot, da so brž pokadili pol svalčice, četrti pa so ostali v učilnicah, kjer so še z vso naglico listali po knjigah in ponavljali, da jih prihodnjo uro ne zaloti nesreča...

In ko je zapel zvonec, se je vsa ta množica poizgubila po učilnicah, koder je zopet odmeval profesorjev glas ali dijakov odgovor. Učenost, očem nevidna — bogastvo duš, hrana src — je plavala po vseh prostorih, posvečenih od namenov in smotrov, ki so jim bili namenjeni...

Še bolj se je dvignila njih veljavnost, kadar je nenadoma potrkal na šolska vrata, jih odprl in stopil v učilnico — gospod nadzornik Smole. Dijaki so poskočili s sedežev, gospod profesor se je vljudno priklonil. Nadzornik mu je podal roko, dijakom pa velel, naj sedejo. Naslonil se je na zid, prekrižal roke na prsih, gledal, poslušal. Skozi naočnike so mu prijazno sevale oči. Tuintam je tudi sam kaj malega povprašal, vedno pa je pomagal dijaku, če mu je zastajala beseda — temu od strahu in zbežanosti, onemu pa, ker je prišel v šolo nepodkovan. Za vsakega je imel dobro besedo, ki mu je govorila v globokem, hreščočem glasu. Seveda so dijaki brž razglasili po mestu, da v gimnaziji — straši. Pa so se res bali strahu-nadzornika, zato so ob njegovi navzočnosti pozabili na Bršlin in na Žabjo vas z obljubo, da bodo praznovali — dan njegovega odhoda!

Ploh je znal oponašati tudi nadzornika Smoleta. Ob desetih je že imel na trgu okrog sebe zbrane prijatelje, ki so se smejali njegovi glumaški umetnosti. Prikimaval je z glavo, potresal z njo, govoril z nizkim glasom, da so se tovariši smejali in ga hvalili. A vkljub vsej resnobi, ki jo provzročča nadzornikova prisotnost v razredu, so se morali dijaki drugošolci nasmehnuti, ko je prišel nadzornik k uri profesorja patra Rafaela. Ta je vzel izza ro-

kava njuhalnico, jo odprl in jo spoštljivo ponudil gospodu nadzorniku, naj poseže vanjo. Nadzornik se ni maral poslužiti profesorjeve dobrote, nego je dal z roko in obrazom znamenje, da ga zahvalja zanjo. Pater Rafael je zmigal z rameni, segel sam s palcem in kazalcem v njuhalnico, napasel nos s tobakom, njuhalnico spravil v rokav, potem pa nadaljeval s poukom, kakor bi se ne bilo nič zgodilo. Ta dogodek je obljubil Ploh uprizoriti, kadar se njegova družba zbere pri Čefidlju.

Kar se tiče zabavanja, šegavosti, dovtipov in domislekov, je imel tudi v tem šolskem letu Ploh prvenstvo. Veljal je za študentovskega Pavliho, ki se mu je zaradi njegove šaljive in norčave nravi povsod dobro godilo, samo v šoli ne. Tu se mu je večkrat zaletelo ali je pa kje obtičal, da je celo potrpežljivi profesor Bernard treščil kredo ob tablo, kadar je Ploh mrcvaril računske naloge. Ako je pisal šolsko nalogo, je bilo vse dobro in prav. Znal je tako spretno in bliskoma obračati oči na levo in desno, nazaj in naprej, da je po vsej okolici nabral dovolj vsega, česar mu je bilo treba za pravilno razrešitev nalog. Toda kadar je moral iz klopi vun pred tablo in profesorja, tedaj se mu je slaba godila. Jecal in stokal je, kakor da ga tarejo bolečine, švigal s pogledi po součencih, a pomoči ni bilo od

nikoder, ako mu je ni dal usmiljeni gospod profesor.

Ubogemu Plohu so stopile znojne kapljice na nos, in le ena želja je polnila njegovo srce: Da bi vsaj kmalu pozvonilo! In ko je udarila ura, zapel zvonec, pospravil gospod Bernard svoje papirje in z glavo majajoč ostavil učilnico, tedaj je bil Ploh rešen vseh muk in se je začel norčevati iz samega sebe: „Ploh, s tabo bo še ah in oh!“ —

Glede izvedbe Plohovih načrtov in predlogov drugih součencev pa si je prisvojil odločilno besedo Martinek. V sili in potrebi so se prijatelji zatekali k njemu. Pomagal je rad. Če ni zadoščalo to, kar je imel sam v žepu, pa je znal dobiti denar pri gospodinji, ki se ni branila posojati, saj je dobila vse pošteno povrnjeno z Martinkovega doma. Tako so bili polagoma vsi njegovi ožji znanci več ali manj odvisni od njega, zato pa je rasla njegova veljava. Kar je rekel in hotel Južina, to je držalo!

X.

Vzlic vsem skokom čez mejo dopustnosti in vkljub temeljitemu zanemarjanju šolskih dolžnosti je Južina premagal tudi težave drugega razreda in se je globoko oddahnil, ko je bilo šolsko leto za njim in izpričevalo v žepu. Pomagala mu je nadarjenost preko vseh križev in nadlog. Seveda se ni dal končni

uspeh več primerjati onemu lanskega leta, ker se šolskega napredka ne dá graditi na temelju površnosti in zanemarjenosti. Ko je bil doma vprašan, kako to, da nima več tako dobrih redov v posameznih predmetih, se je izgovarjal s težavo in obilico snovi. Koliko napora je treba, da ubogi dijak obvlada vso to pezo učenosti! — Pa je bilo vse dobro!

Tudi Ploh se je srečno izmuznil. Gospodje so imeli usmiljenje z njim, posebno ga je zagovarjal pater Bernard, da je ubožen, malo nadarjen, da se že še razvije, da mu ni treba takoj zaviti vratu. Dobre besede so dosegle svoj namen: Ploh je bil na varnem.

Tudi te počitnice je prebil večinoma pri Martinku. V Metliki so se domenili dijaki, da prirede gledališko predstavo. Tudi Ploh je dobil vlogo; igral naj bi smešnega potepuha, ki v vsem dejanju namaka grlo, brije burke in uganja nerodnosti. Da bi bili igralci zvečer pogumnejši, so se šli popoldne napit. Drugim ni vino posebno hudo udarilo v noge in jezik, ker so bili vendarle previdni; a Ploha je popolnoma omamilo. Govoril je prijateljem, da se pripravlja na večerno igro, zato se mora že sedaj popoldne privaditi, kako se kozarci praznijo „eks“, da se zvečer ne osmeši, kakor da bi ne znal svoje vloge in bi se ne mogel poglobiti vanjo. Pa so ga ti „eksi“ pošteno prijeli za ušesa! Bilo se je bati, da bo treba pred-

stavo odpovedati, ako ne spravijo Ploha na noge. Moral jim je gostilničar priti na pomoč, da je z vodo in črno kavo zdramil omotenega glumca ter omogočil, da je zvečer pokazal na odru, kar je popoldne delal pri njem. Za drugi dan so se zmenili, da pridejo k Martinku v Rosalnice, kjer se porazvedre sami, kakor so s predstavo zabavali druge. A vseh ni bilo. Eni niso hoteli sami, ker jim je bilo nenavajene pijače dovolj še od prejšnjega dne, drugim so pa zabranili starši, rekoč: „Ali hočeš biti tak pijanec, kakor sta onadva?“

Da! Že se je bilo razvedelo, kako onadva podirata in srkata zavedljivo pijačo, pa se je zato pametnejšim bolje zdelo, da se malo družijo z njima. Martinek jih je obkladal s figa-možmi in plašnimi zajci, tiste pa, ki so prišli k njemu, je gostil, napajal in jim dajal svalčic.

Žalostno je mati gledala razigrano družbo, a rekla ji ni besede. Šele, ko se je pojoč in smejoč razšla, je stopila do sina in mu dejala s tožnim glasom: „Martinek, kaj bo iz tega?...“

Sin jo je pogledal z velikimi očmi, čudno so mu igrale mišice na licih: „Hm, kaj vem! Pa saj bo kmalu zopet šola! Ah, to nedolžno veselje... Še tega mi ne privoščite!...“

Hudo je bilo materi, a molčala je, kakor da bi se bala lastnega otroka. Ni bilo besede,

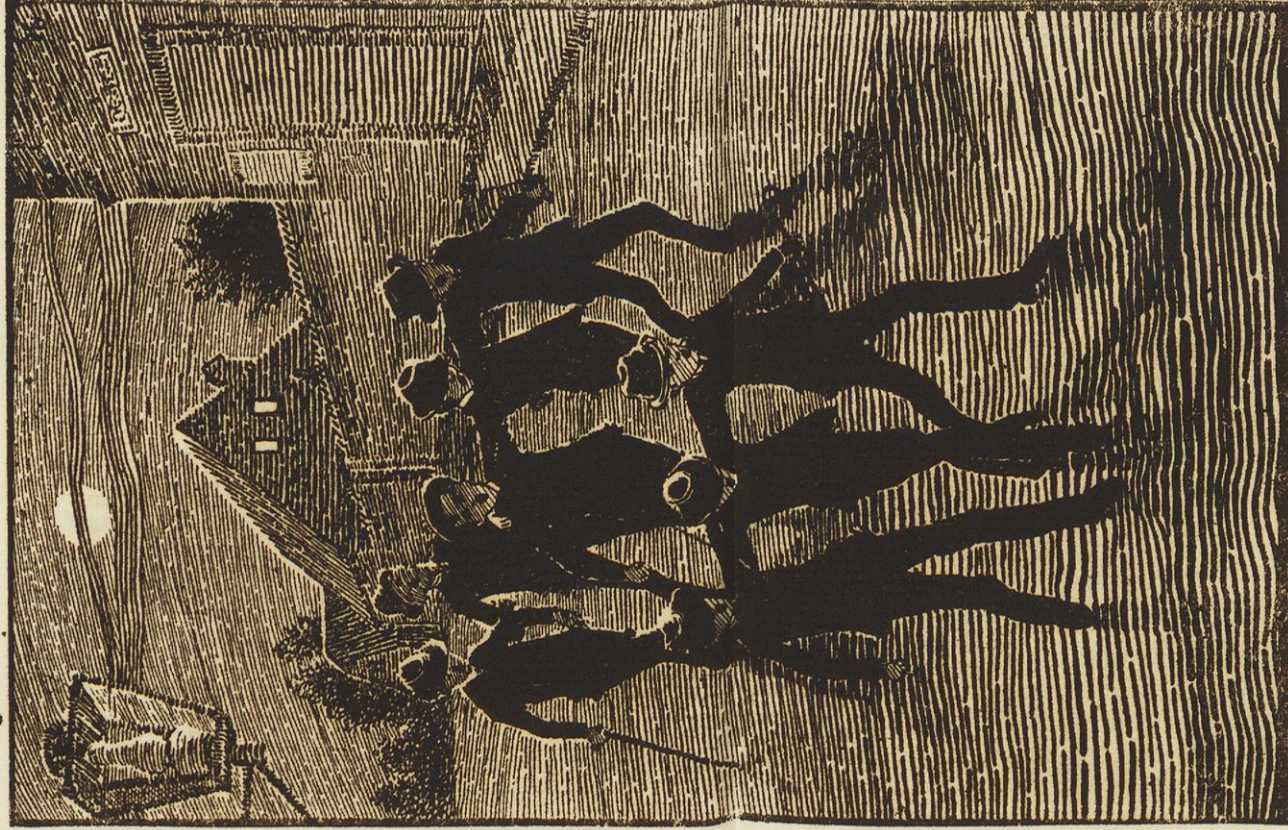
ni bilo glasu, nič ni vedela, kako naj s sinom govori ob taki priliki...

Hudo ji je bilo tudi tistega dne, ko se je poslavljajal od nje, da odide zopet v Novo mesto. Martinek ni maral niti žalostnih besed niti žalostnih pogledov, čeprav so bili materini. Zato ji je naglo stisnil roko in odšel po cesti proti Metliki. Ni se okrenil, da bi videl mater, kako je stala pred hišo in gledala za njim, želeč si vsaj še enega pogleda, vsaj še enega pozdrava od njega, ki ga je nad vse ljubila. In ko je Martinka zakrila dalja, tedaj je žalostna mati sedla na klop pred hišo, kakor da jo je težko breme posadilo nanjo. Glavo je prestregla v dlani. Jokala je...

„Kaj bo iz vsega tega? ... Kaj bo iz tebe, Martinek?“ je vsa potrta govorila sama sebi.

Martinek se je odglasil s pismom. Povedal je materi, da je letos delo v šoli posebno naporno. Začeli so se učiti izredno težkega predmeta — nebodigatreba grškega jezika. Že črke so popolnoma drugačne od naših: nekakšni koli in zavojke, čudno zveržene kljuke, kakor svedrci zvite črke, bedasti obročki, krogi, naglasi. Človeku se mora zavrteti v glavi, ko gleda to čarovnijo pred seboj. In imena tem črkam: alfa, beta, gama, delta, eta, ceta — vsa dolga vrsta tja do zadnje, ki ji pravimo omega! Ali ni to kakor v ciganskem jeziku? Le vprašajte Miška, če so ga že iz-

... Bilo je že pozno čez polnoč, ko se je vračala mlada družba
iz Bršlina domov ...

(Stran 70.)

pustili iz zapora! In vsa ta prečudna grška učenost je nakupičena v strašno debelih knjigah, ki so tolike, da ti omahne roka pod njih težo! In te knjige stanejo mnogo denarja. Toliko in toliko... Kako se naj uči, če nima knjig? Nemogoče! Kar je prinesel denarja z doma, tega je že porabil za druge knjige, sedaj jih rabi še za grščino.

Mati je verjela in poslala denar. Pa še pomilovala je Martinka, kako se ji smili, ko bo imel toliko učenja. „Ne zameri mi onih besed; saj vem, da si velik siromak,“ mu je pisala s trdo, težko roko...

Martinek je bil vesel poslanega denarja; sedaj bo dovolj zaloge za prvi čas! To se mu je zdelo glavno, vse drugo — kakor bo, tako bo!

XI.

Kakor bo — tako bo!

In ni moglo biti drugače, nego da je Martinek omagal. Kamor je posegel, kjer je hotel prijeti — povsod mu je manjkalo podlage, da ni mogel nikamor naprej. Zanemarjenost dveh let se je sedaj bridko maščevala nad njim. Vrhutega je bila uvrščena med predmete še grščina, ki ga je posebno tlačila. Domače in šolske naloge so kazale na vseh koncih in krajih, da jih s silo spravlja na papir ali pa da jih krpa in znaša iz vseh mogočih pripomoč-

kov in sredstev, prepisuje in slepari na vse pretege. Ko bi bil doslej le polovico tega napora porabil za učenje, bi sedaj z lahkoto vozil, in bi mu ne bilo treba toliko trpljenja ob spisovanju nalog. Novih poglavij iz računstva in prirodoslovja ni umeval, torej tudi ni mogel razreševati nalog in odgovarjati na stavljena vprašanja, ker ni slonelo njegovo znanje na naukih iz prejšnjih let, zato pa vse to, kar se mu je sukalo v glavi, kar mu je pozvanjalo nekje iz daljave, ni bilo znanje, temveč je bilo prazno, golo, brezsmiselno besedičenje in ugiбанje, ki naj bi prikrilo njegovo nevednost, mu pomagalo preko zadreg in preslepilo profesorje. A vse to mu ni uspelo. Zakaj gospodje so brž spoznali, kako in kaj stoji z Južino: lenuh je, ki je vrgel ob tla vse svoje lepe talente. Nikjer ni ničesar, kjer bi zastavil nove sile, poglobljaj svoje znanje, gradil dalje in više. Če še tako močni verigi razbiješ en člen, ti razpade. Pa vleci z njo dalje, če moreš, ako ni ničesar, kjer bi bila čvrsto pripeta!

Tudi v drugih predmetih se mu ni bolje godilo. Snovi je prihajalo vedno več, kupičilo se je vsega duševnega dela do nedogledne višine. Treba bi bilo vedrega, prožnega duha, krepke, vesele volje, vztrajnosti in na stvar samo umerjenih misli — pa bi njegova nadarjenost igranje premagovala vse šolske dolžnosti. A vsega tega ni bilo! Brez moči, brez

volje je stal Martinek Južina ob vseh tajnostih vede, ob dolgi poti veselega, živahnega napredovanja. Čim dalje so šli njegovi součenci, tem bolj je ostajal v ozadju zanemarjeni študent. Večkrat se je pripetilo, da je ostal doma, kadar se mu je zdelo, da bo v šoli vprašan. Tako se najlažje izogne sitnostim in profesorskim pridigam, ako se napravi bolnega. Treba pa je bilo zdravemu res leči v posteljo, zakaj šolski sluga je bil poslan pogledat, kaj dela bolnik doma. Vse Martinkove misli so merile na to, kako bi se izvlekel iz zagat in neprilik, da se otme pred padcem; če pa že to ne pojde, da ne pade vsaj pregloboko.

Gospodje profesorji so ga svarili, opominjali, grajali, izpodbujali, bodrili — a nič ni pomagalo. Tudi gospodinjo so klicali na odgovor. „Saj sedi pri knjigah, bere, piše, računa. Kaj vem, kaj je s fantom!“ je pravila žena.

Prepozno je — vse je zamujeno!

To spoznanje je šinilo tudi v Martinka. Zdrobilo mu je vso moč. Šola mu je bila samo še neznosno breme, ki bi se ga iznebil rajši danes nego jutri! A vendar — tako lepo je bilo dijakovanje! Mladost in uživanje, nobene brige za hrano, obleko in denar! Hodil je v šolo, da prebije in presedi tiste ure. Doma je vrgel knjige v kot — bil je svoboden človek! Zapalil si je svačico, stopil do Ploha, če tega ni bilo k njemu, pa sta odšla na izprehod ali

pa — kadar se je poročilo dijaka domačina ugodno glasilo — v Bršlin.

Iz šole so pisali na Martinkov dom, kako hiti njegova pot navzdol. Mati je prišla v Novo mesto, z objokanimi očmi prosila sina, naj ji vendar pove, kaj se godi z njim.

Ta je znal tako lepo in gladko govoriti, da mu ni bilo težko prepričati matere, kako ga profesorji po krivici preganjajo, sovražijo in mučijo, ker bi se ga radi iznebili. Le gosposke sinove marajo, kmetiške pa zaničujejo, ker jim ne privoščijo, da bi se tudi oni kdaj pospeli na gosposko stališče. Preprosta žena je pomilovala svojega trpečega sina, ga tolažila in prosila, naj ostane priden, vljuden in bogaboječ, pa se tudi zanj vse dobro izteče. Saj moli zanj in za mašo bo dala! Sama hoče stopiti do profesorjev, da jim pove, kar jim gre...

Komaj jo je Martinek pogovoril, da ni tega storila. Še bolj bi se razkačili, še huje bi ga pritiskali.

„In če letos zmagajo nad menoj, saj drugo leto lahko ponavljam, samo da jim dokažem, da je pravica na moji strani!“ je potolažil mater.

Samo da mine to nezgodno leto, si je mislil Martinek, potem se že kako preokrene na to ali ono stran. Do konca šolskega leta je še dovolj časa, da s Plohom premislita, preuda-

rita položaj, napravita načrt za bodoče leto, se pripravita na zagovor doma — skratka: ukreneta vse potrebno, da odvrneta krivdo od sebe, se pokažeta kot nedolžna mučenika in si naravnata pot do prijetnega dijaškega življenja, ki bi ga bilo škoda tako naglo ostaviti. No, in kadar pride prihodnje šolsko leto, potem pa zopet: kakor bo — tako bo! —

Ploh! Tudi njemu je slaba predla, ampak zato ni obupaval.

„Postarala se ne bova na gimnaziji,“ je razlagal Martinku. „Ta puhla učenost ni za naju! Meni se vse zdi, da imam poseben igralški talent: glumač bom! Veselo bomo živeli na stroške drugih. Čemu bi torej ril po dolgotrajnih šolskih knjigah!... Tebi pa so nagrabili doma denarja na kupe in cente. Pa bi jemal konec v šolskih sobah, enakih ječam? Ne bodi osel! Treba je nama samo počakati prilike in časa, da nama bodočnost kakor zrelo jabolko sama pade v roke! — Pojdiva v Bršlin! Eks!...“

XII.

Prihodnje šolsko leto sta se Martinek in Ploh vrnila kot repetenta v Novo mesto, a zaradi tega nista med svojimi bivšimi součenci in prijatelji na veljavi in ugledu ničesar izgubila. Vrnila sta se s trdnim sklepom, da bosta čim ugodnejše živela, pa naj se zgodi

karkoli. Saj je bilo že domenjeno, da se posveti Ploh glumaštvu, Martinek pa uživanju denarja, ki ga je nakrošnjaril oče. Dokler se pa dá še študirati — študirajmo!

In šlo je veselo naprej po načinu preteklega leta.

Spomladi je dvignil vse mesto iz enoličnosti poseben dogodek, ki se ga je razveselil zlasti mladi svet.

Od glavnega trga drže ulice malo navkreber do drugega trga. Tu se je nastanil tiste dni cirkus Fumagali. Umetniki in umetnice, odrasli in otroci, so se pripeljali na dveh vozeh, pred vsakim sta bila zaprežena po dva para konj. Otroci in dijaki so vreli skupaj, ko je prihajala Fumagalijeva družba. Komaj se je ustavila na trgu, že so izstopili iz voz, začeli izlagati kole, vrvi in rjuhe; zabijali so, vezali, sestavljali, kovali, sekali, žagali — in do večera je že stal velikanski šotor pred zavzetimi očmi mladine in vseh onih, ki so opazovali spretnost in hitrost prišlecev iz oken ob trgu stoječih hiš. Delo je vodil in nadzoroval sam mojster Fumagali, majhen, čokat mož, močnih brk in skrivljene desne noge, da mu je bila hoja šepasta in smešna. Naganjal in ravnal je svoje ljudi v laškem jeziku. Ženske in otroci so odpirali zaboje ter skladali iz njih živobojno, vso z zlatimi vrvkami, resicami in našitki okrašeno glumaško obleko,

kakor da jo razkazujejo za vabo opazovalcem. A nihče ni ogledoval vsega in opazoval vsakega z večjo pozornostjo in z večjim zanimanjem — nego Ploh!

Južina se je domislil one komedije, ki je svoj čas gledal nje čarobnost v Metliki. Ali kar je videl tu danes, to je potiskalo metliško komedijo globoko v senco: tu je bilo vse tako veliko, lično, razkošno, da je že po svoji zunanosti jemalo sapo in vid. Kakšno more biti vse to šele potem, kadar se vsa ta lepota in umetnost, skrita po zabojih in počivajoča v udih in gibih glumačev in glumačic, razmahne, razgiblje pred strmečimi očmi gledalcev! Martinek ne sme zamuditi nobene predstave! In Ploh tudi ne!

Ko je bil šotor postavljen, se je spel mojster Fumagali na daljšo nogo in je zaklical z močnim glasom, zroč samozavestno na vse strani: „Majne gersaften, morken abens erste galafosteluk! Anfak akt ur!“ — Nekdo iz njegove družbe je raztolmačil mojstrovo napoved: „Gospoda moja, jutri zvečer prva galapredstava! Začetek ob osmi uri!“

„Tudi Slovence ima Fumagali s seboj. Tudi Slovenci so lahko glumači!“ se je začudil Ploh.

Mojster Fumagali je nadaljeval: „Erste Forsteluk verde spil krefika Genofefa, eine sene trauerspil. Ale ago verde veine.“ — Tol-

mač je ponovil v slovenski besedi: „Na prvi predstavi bomo igrali grofico Genovefo, lepo žaloigro. Vse oči se bodo jokale.“

„Genovefa, Genovefa!“ je zašumelo po trgu.

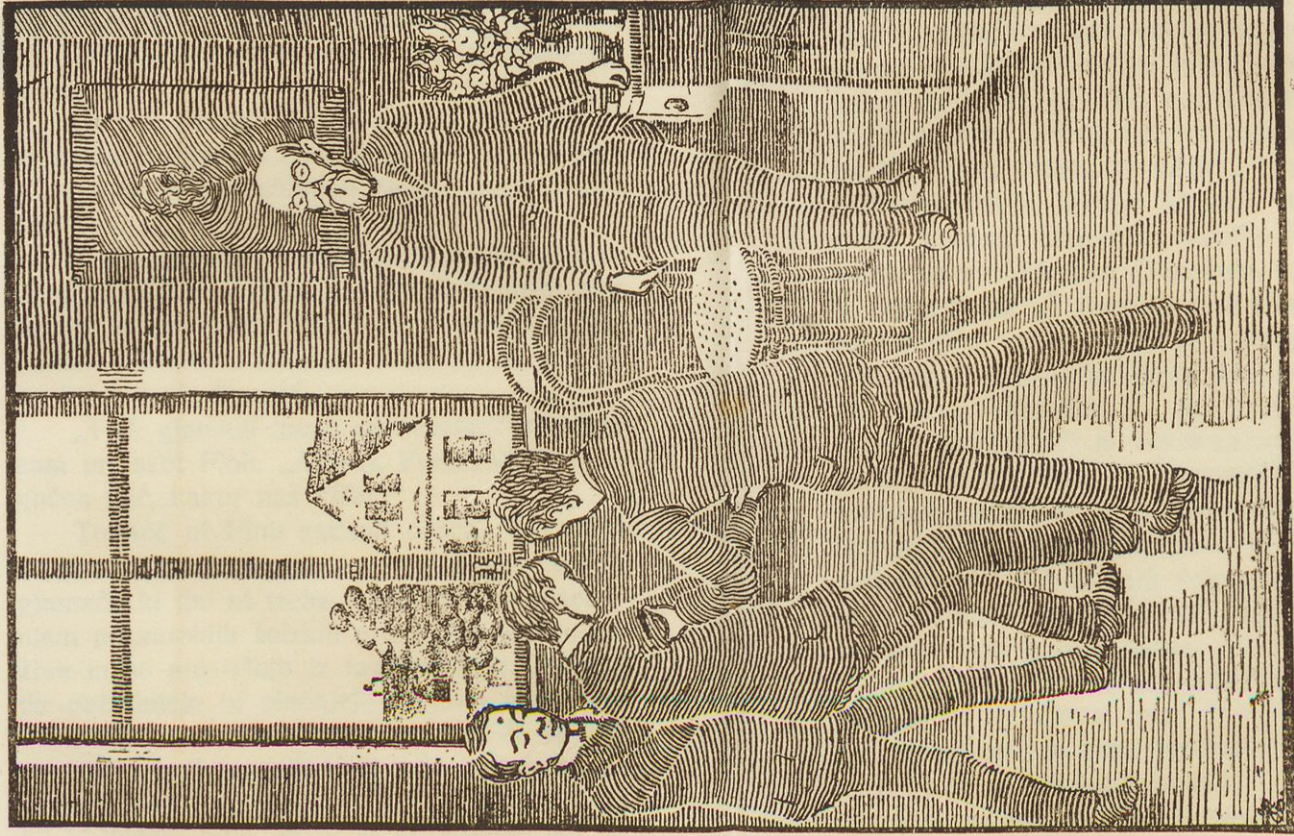
„Ik sen eiladuk ale e vinse ale kute nakt!“ je končal mojster, a njegov tolmač je povedal: „Vse vas lepo vabim in želim vsem lahko noč!“

Toda mojster Fumagali se je še nečesa domislil, zakaj zaklical je naposled: „No, auk tas, ik spilen grafe Kuno!“ — Tolmač je pojasnil: „Gospod ravnatelj pravi še to, da bo on igral grofa Kuna!“

„Tudi glumači imajo ravnatelja!“ je rekel sam pri sebi Ploh. „Ampak Fumagali je drugačen ptič, kakor naš Fišar!“

To noč ni Ploh zatisnil očesa. Vse misli so mu uhajale tja na trg k cirkusu. Srečni glumači, ki jim ni treba tratiti časa s poseda-
njem po zatohlih šolskih prostorih! Svobodno žive in se prevažajo iz kraja v kraj. Povsod jih občudujejo in plačujejo njihovo umetnost. Premišljaj je, kako bi mu bilo lepo, da je tudi on med njimi! Izmislil bi si kako posebno govorico, enako oni ravnatelja Fumagalija. Dro-
bil bi ljudem take, da bi se po kolenih bili od smehu. Kazal bi jim profesorje, ravnatelja ali celo nadzornika. Ploh je komaj čakal jutra. Ko se je zdanilo, je bil že na nogah. Hitro se je

... Martinek je pobel del kakor kreda, noge so mu klecnile v
kolenih, zamajal se je ...

(Stran 75.)

oblekel in jo je zavil tja k cirkusu. Po hišnih voglih so bili že nalepljeni lepaki, ki so naznažovali nocojšnjo otvoritveno predstavo. Ploh ni še nobene šolske knjige tako vestno prebral kakor ta lepak. To bo naravnost čudovito! Štirje arabski žrebci, izšolane opice, telovadci na krogih in drogu, vrvohodci, kačji človek, požiralec ognja, lažnivi Kljukec, trapasti Avgusti, japonski čarovniki, jahalke in jahači — naposled pa „Grofica Genovefa, nje trpljenje in rešitev“ ali „Trdosrčni grof Kuno in usmileni grajski valpet Golo“... Ploh je bral in bral zopet od začetka pa tja do konca, do zadnje pike. Vstopnina... 20 krajcarjev. „Ta prostor bo zame!“ je vzkliknil ves navdušen, da še čutil ni, kako ga je potrepil po rami profesor Lacko, ki se je odpravljaj na jutranji izprehod in precej časa opazoval Plohovo zamaknjenost. „Ko bi tudi šolske knjige bral s tako vernostjo, ljubi prijatelj Ploh!“ mu je ljubezno dejal gospod pater.

„Saj bi jih, ko bi bile take,“ se je odrezal študent in nadaljeval pot.

„Glejtesi!“ je dejal profesor; „no, no! Pa se bova še v šoli kaj pomenila.“

Ploh je pa, ob šotoru stoječ, sklenil, da danes ne gre v šolo, in naj ga vidi deset profesorjev. Danes ne in jutri ne in nikoli več ne! Vse skupaj, kar je s šolo združeno, naj gre žabam gost in rakom žvižgat! Od danes na-

prej njega vse to nič več ne briga! Ves dopoldan je prebil v cirkusu. Vse si je ogledal, vse je prevohal in pretipal. Seznanil se je z glumači in glumačicami, izpraševal, pozvedoval. Celo lastno godbo so imeli s seboj.

Profesor Lacko je stopil v razred in je najprej pogledal na Plohov prostor. Bil je prazen.

„Kje je Ploh?“ je vprašal.

Nihče ni vedel odgovora. Ugibali so dijaki že pred ukom, a nikomur ni bilo znano, kje se mudi, zakaj ga ni.

„No, Južina! Vidva zmeraj skupaj tičita!“ se je obrnil profesor do Martinka.

„Bolan je!“ je ta odgovoril.

„Bolan? Lažeš! Med komedijante je šel! Pa še ti pojdi za njim, cigan! Bomo vama že uro navili!“ se je jezil profesor.

XIII.

Opoldne je bilo najbolj živahno po trgih in ulicah. Dijaki in odrasli ljudje, zaposleni tukaj in tam po službah in opravilih, so se vračali domov na obede. Tedaj je zahreščala pred cirkusom godba, ki je prihajala vedno bliže. Spredaj je jahal na vrancu sam mojster Fumagali v belih hlačah, rdeči suknji, pokrit z baržunasto čapko, ki je z nje vihrala perjanica. Takoj za njim je jezdil njegov tolmač, ki ga je pa bilo sedaj težko spoznati. Obraz je imel ves

potresen z belo moko, oblečen je bil v ohlapno rdečo, belo pikasto obleko, za pokrivalo pa mu je služila visoka bela čepica stoščaste oblike. Čudno so se režala široka usta, podaljšana z rdečim mazilom. Za godbo so jezdili glumači in glumačice, vsi v tistih prečudnih krojih, ki so jih prejšnji dan spravljali iz zabojev. Ta pisana družba je prijezdila in prigodla na glavni trg in se ustavila pred mestno hišo. Jezdec so z ostrogami zbadali konjiče, da so se živahneje gibali, hrzali in bili s kopiti. Fumagali je gledal resno in dostojanstveno in je s konja ponovil natančno tiste besede, ki jih je govoril sinoči, njegov našemljeni tolmač pa jih je ponavljal v slovenskem jeziku. Samo na mesto besede „morken“ (jutri) je stopila beseda „kajte“ (danes). Potem je muzika udarila v novo koračnico, in glumaški izprevod se je pomikal dalje proti Kandiji, da tudi njo obvesti o tem, kaj se pripravlja za nocojšnji večer. Za izprevodom se je gnetla množica otrok, med njimi — Ploh! Prijatelji so ga brž zagledali, a on ni zapazil nikogar, videl je samo tiste, ki so jezdili pred njim. Seveda so sedaj vedeli, zakaj ga ni bilo v šolo.

K večerni predstavi je bil tolik naval, da ni bilo dovolj prostorov za vse radovedno občinstvo. Tiščali so se in prerivali, ker je vsak hotel dospeti do boljšega mesta. Drugi so morali žalostni domov ali so pa ostrebali okrog

šotora. Ploh, Martinek in tovariši so se dolgo pred začetkom lepo utaborili na vzvišeni klopi, odkoder je bil lep pogled na igrišče in na oder, ki je bil postavljen ravno njim nasproti. Godba je začela pihati že pol ure pred predstavo. Tako je hrumelo in vriščalo pod visoko, ošpiljeno streho, da ni bilo razumeti lastne besede. Pa je vsaj čakanje bilo olajšano. Ploh je bil ves zamišljen. Nestrpno je čakal trenutka, ko se odgrne zastor na vratih: začetek! Na vprašanja prijateljev ni odgovarjal. Ni čul nikogar, ni videl ničesar. Ves je bil izpremenjen in zamaknjen.

Naposled je zapel zvonec — znamenje, da se predstava prične. Plohu je srce zaigralo, kakor še nikoli doslej. Iz za zastora so planili štirje, tolmaču enako namaškarjeni pojaci, se premetali in točili v kolobarju, da so bili več v zraku nego na tleh. Obkladali so se z zaušnicami, se prekucavali in prevračali, da je bilo videti, kakor da se vrte in odskakujejo debele, velike žoge. Povriskovali so, vzklikali in se grohotali, da je ob bučni godbi letelo skozi ušesa. A ravno ta nepričakovani začetni nastop je tako razvnel občinstvo, da je začelo ploskati. „Kam so deli kosti? Kdaj so se vsemu temu priučili?“ se je radovedno izpraševal Ploh.

Še so se pojaci kotalili semintja, že je priki- kimal v igrišče konj z mlado jahalko na širo-

kem, ploščatem sedlu. Tolmač je hotel tudi na konja. Zagnal se je nanj, pa ga je vrglo na hrbet. A ni obležal polomljen, temveč se je dvignil na glavo, se zavrtel okrog samega sebe kakor brneči volk ter se naglo kot strela prevrgel in postavil na noge... Jahalka je trepljala konja po vratu, potem se je postavila na sedlo, pa ko je bil konj v najhujšem diru, je stala na eni sami nogi. Pojaci so ji nastavljali obroče — ona je skakala skozi, kakor navaden človek še na ravnih tleh ne more. In s kako lahkoto! Še priklanjala se je na vse strani, s smehljajočim licem se je zahvaljevala za priznanje.

Ravnatelj Fumagali je preko živih, prevračujočih se klopčičev pridirjal s konjičem, ki ga je jezdil opoldne. Nikomur pojacev se ni nič zgodilo. Švigali so konju pod trebuhom in pod nogami, skakali nanj in odletavali z njega, a nikomur še čepica ni zletela z glave. Fumagali je stal sredi igrišča in je pokal z bičem. Konj je dirjal v krogu in skakal preko kolov in drugih zaprek, ki so mu jih pojaci nastavljali na pot. Godba je utihnila. Fumagali je prijel konjiča za uzdo in ga privedel na sredo igrišča. Stopil je predenj in je začel vihteti z bičem. Živalca se je spela na zadnje noge, prhala in kimala z glavo. Hipoma je ravnatelj počil z bičem in izprožil samokres, konjiček pa se je zgrudil na tla, kakor da ga je do smrti zadela

gospodarjeva krogla. Tam je obležal nepremično, dokler ni počil drugi strel, ki je bliskoma pognal konjiča zopet na noge. Vse to se je zgodilo tako hitro in spretno, da je zbudilo med gledalci glasno odobravanje in ploskanje.

Ko je še vrvohodec opravil svojo vratomno igro, je bilo slavnemu občinstvu naznanjeno, da se začne gledališka predstava.

Na odru so kazali trpljenje in muke nesrečne grofice Genovefe. Njeno vlogo je igrala suhljata, visokorasla glumačica, ki je nosila belo obleko z dolgo vlečko, ki pa bržkone ni bila umerjena za njeno slokost. S povešeno glavo, bledih lic in rdeče obrobjenih oči je stopicala po grajski sobani, vedno pripravljena, da je zdajci ne ošvigne s pasjim bičem njen mučilec — grof Kuno, po postavi in besedi sam ravnatelj Fumagali. Bil je v istem kroju kakor opoldne. Rohnel in razsajal je po odru, da je daleč prekašal ravnatelja Fišarja. Samo umeti ga je bilo manj, ker je govoril čudno mešanico. A že iz gibov in pogledov se je dalo sklepati, da je moral biti strašno hud. Tudi to se je dalo ugotoviti, da je dal svojemu valptu — Golo mu je bilo ime — strogo naročilo, naj spravi Genovefo s sveta. Golo jo je res odvedel v gozd in je prišel grofu Kunu povedat, da je grofica že sklenila z njim in s svetom sploh. Toda to grofu ni zadoščalo. „Prinke

mi kerc, cuka e ago! Prinke mi kerc, cuka e ago!“ je neprestano robantil, hoteč dopovedati valptu, da mu šele tedaj verjame, kadar mu v dokaz grofičine smrti prinese njeno srce, njen jezik in njene oči. In če je hotel Golo sebi dobro, je moral kakorkoli zadostiti grofovi želji. — V gozdu se je približala Genovefi košuta. To ujame usmiljeni Golo, jo zakolje in prinese Kunu njeno srce, njen jezik in njene oči. Kakor je bil grof zadovoljen z izvršenim naročilom, tako ga je začela peči slaba vest, da si je sam zapičil nož v prsi in tako pognal črno svojo dušo na dno pekla. Grofica Genovefa pa je bila rešena. Pravica in nedolžnost je zmagala!

Ljudem je ta igra tako ugajala, da kar niso hoteli domov. Obljubili so jim, da igro ponove takoj naslednji večer. In šele sedaj se je slavno občinstvo razšlo.

XIV.

Plohu se ni hotelo iti domov, preveč je bil razvnet. Kako naj spi po takem večeru, ki je s svojo izrednostjo tako silno vplival nanj! Kar plašno mu je bilo samemu. Večje družbe ni maral, a vsaj Martinka bi rad imel pri sebi. Ko je odhajal iz cirkusa, mu je pošepetal na uho, naj ga počaka pred svojim stanovanjem. Pred vhom so se prijatelji poslovili in se razšli. Ploh je krenil proti svojemu stanovanju.

Pred hišo se je ustavil in čakal. Po mestnih ulicah so še odmevali pozni koraki, šepet daljnih besed se je odbijal od hiš. Glasovi pa so pojemali vedno bolj, dokler jih ni popolnoma posrkala nočna tihota. Ko je zavladal nad mestom obči mir, je stopil Ploh izpred hiše. A ni se obrnil do Martinkovega stanovanja, nego šel je nazaj po isti poti, od koder je prišel, šel je do cirkusa. Pa tudi tam se je že umirilo življenje, ki je še pred kratkim časom tako močno valovilo. Konji so prhali in bili s kopiti, sicer pa ni bilo čuti glasu. Zadnja lučca je ugasnila v hišici - vozu mojstra Fumagalija. Mir — noč...

„Kam?“ je vprašal polglasno Ploh.

Spomnil se je Martinka. A ta ga ni več čakal. Predolgo ni bilo Ploha, zato je šel spat. Ploh je krenil po ulicah nazaj. „Z njimi pojdem!“ je govoril sam s seboj. Zavil je po najdaljši poti proti svojemu stanovanju. Lepa, hladna pomladna noč je visela nad zemljo. Vse nebo je bilo posuto z zvezdami. Bela rimska cesta je hitela od obzorja do obzorja. Veliki voz je migljajal na jasnem nebu. V višini se je utrnila zvezda in je v dolgem, svetlem traku zatonila nekje za gorami...

Ploh je prišel na svoje stanovanje in je legel v posteljo. Vsi prizori nocojšnje predstave so v slikoviti vrsti begali pred njim. Srce mu je utripalo od nemiru in pričakovanja. „Z

njimi pojdem!“ je govoril polglasno. Vedno bolj se mu je pogrezala zavest v omotico, v sanje. Zaspal je . . .

Tudi naslednjega dne ni bilo Ploha v šolo. Prijatelji so začeli ugibati, kaj naj to izostajanje pomeni; zazdelo se jim je, kaj Ploh namerava. Občudovali so njegovo drznost in odločnost ter si obenem želeli, da ga kdaj zagledajo v Fumagalijeve cirkusu, kako bo tam preobračal kozolce in uganjal burke. Takega umetnika in šaljivca še ni dala novo-meška gimnazija!

Ko se je že iztekalo Fumagalijevo umetni-kovanje, se je bližal dan godovanja gospoda ravnatelja Fišarja. Ta dan je zavod vsako leto slovesno praznoval, tako ga je nameraval tudi letos. Ravnatelj je odredil, da je bil dan njegovega godu vedno pouka prost dan. Na večer pred godovnim dnem so mu dijaki zapeli pod-oknico, na god sam pa so prišli zastopniki posameznih razredov tekom dopoldneva v ravnateljevo pisarnico, da mu v imenu svojih součencev čestitajo. Priprave so se vršile tudi letos. Dijaki - pevci so se urili v prikladnih pesmih, gospodje razredniki so izbirali odpo-slanstva ter jim sestavljali čestitke. Ves zavod je prevzelo nekaj posebnega in vzvišenega, kar je odvrnilo dijake od vsakdanjosti. Dasi se je vse pripravljalo delo vršilo kar najbolj tajno, vendar ni ostalo prikrito ravnatelju. Ne-

kaj je opazil sam, drugo mu je razodel šolski sluga, ki se je hotel prikupiti svojemu ravnatelju, mu pokazati, da vse vidi in vse ve; morda pa je hotel tudi izbrisati kakšno črno piko, ki je obvisela na njem zaradi kake nerodnosti, zagrešene v težki službi...

Ravnatelj se je sicer delal, kakor da ničesar ne ve. A iz njegovega vljudnega, prikupnega vedenja in iz dobrohotnih besedi, ki jih je bil vsakdo deležen, kdor ie prišel v dotiko z njim, je bilo spoznati, da mu jako prija to češčenje. Tudi gospodje profesorji so se bolj omilili v strogosti in zahtevah, zlasti so bili razredniki priljudnejši in bolj domači, ker je pač bilo vsakemu do tega, da se njegovi dijaki najbolj prikupijo ravnatelju — saj pade njegova milost posredno tudi na njega, ki jih vodi in vzgaja. Bilo je torej na zavodu prav lepo in prijazno, in nihče se ne more čuditi, ako so si dijaki želeli, naj bi bil ravnateljev god — vsak dan.

Ploh se je že čisto sprijaznil s Fumagalijem. Povedal mu je, kaj se pripravlja na gimnaziji. Fumagali je imel namen, da odide iz Novega mesta ravno na jutro ravnateljevega godu. Prejšnji večer napravi še poslovilno predstavo — potem pa s trebuhom za kruhom naprej po širokem svetu kazat in prodajat svojo umetnost! Ampak predstava na večer pred Fišarjevim godom ne bi uspela, vsaj kar

se obiska tiče. Ljudje pojdejo poslušat podoknico, kar nič ne velja, in tako utegne ostati cirkus prazen. Ploh smatra za svojo prijateljsko dolžnost, da na to opozori Fumagalija, ker ga hoče očuvati gmotne škode. Mojster je bil Plohu hvaležen za opozoritev in je odobril še nadaljnji njegov predlog, ki se je glasil tako, naj priredi rajši posebno popoldansko predstavo z izbranim vzporedom za dijake v počesčenje ravnateljevega godu. Fumagali naj sam stopi do ravnatelja in ga prosi dovoljenja, da sme to storiti, a naj ga tudi prosi, da obisk te predstave dijakom priporoči. Na ta način ubije štiri muhe z enim udarcem. Prvič bo naval k predstavi tolik, da bo blagajnica polna; drugič dobi dovolj časa, da poruši in pospravi cirkus; tretjič gre lahko z vso svojo družbo vred poslušat podoknico; četrtič se Ploh še bolj prikupi Fumagaliju, česar mu pa fant seveda ni povedal. — Fumagali je stisnil Plohu roko v dokaz posebne naklonjenosti in hvaležnosti; potem se je čedno preoblekel in se odpravil v gimnazijo. Tu je dobro obavil svoj posel, zakaj ko se je vračal do svojega šotora, mu je lice žarelo veselja, a tudi s krajšo nogo je stopal hitreje.

Ploh je pregledaval, premetal, pospravljajal na stanovanju svoje stvari. Na eno stran je zlagal, kar se mu je zdelo najvažnejše in najbolj potrebno: obleko in perilo; na drugo

stran pa je metal reči, ki jih ne bo več potreboval: knjige in drugo šolsko ropotijo. Ni bilo sicer dosti ne enega ne drugega, vendar je bil kupček druge strani večji. S tega je prodajal prijateljem in znancem za vsako ceno, kar je kdo hotel kupiti. Kar je od kupčka ostalo, to je podaril Martinku v spomin. Če pa te ostanke spravi v denar, naj ga o priliki zapijejo v Bršlinu v njegov spomin. Prvi kupček je zavil v papir, ga prevezal z vrvco, zapisal na zavoj svoje ime in ga odnesel Fumagaliju, ki ga je vrgel v voz.

XV.

Ko so šli zjutraj pred ravnateljevim goddom dijaki v šolo, so brali po hišnih voglih velike lepake, ki so jim naznanjali, da se vrši danes popoldne ob štirih posebna predstava zanje „v počeščenje godovnega dne njegovega blagorodja, velecenjenega gospoda gimnazijskega ravnatelja Fišarja“, kakor je stalo z velikimi črkami tamkaj zapisano. Vsa šola je šumela ob tej nepričakovani napovedi izrednega dogodka. Radovedno so pogledavali študenti, kakšno je danes lice gospodu ravnatelju. Sama zadovoljnost ga je. Saj ko je stopil v svojo pisarnico, je že dobil ta znameniti lepak na pisalni mizi, kamor ga je bil položil šolski sluga, da ga navsezgodaj preseneti in razveseli. Gospod ravnatelj je ogledaval to javno

obvestilo o svojem godu od blizu in od daleč. Celo na sobna vrata ga je pripel in je stopal korakoma nazaj proti oknu, da vidi, kako se poda na tem velikem papirju njegovo ime in s kake dalje se dá brati. Potem je letak lepo zganil in ga spravil v notranji žep suknje, da ga doma pokaže gospé soprogi. Sedel je za pisalno mizo ter začel pisati v naznanilno knjigo. Na eno stran je napisal to, kar se naj razglasi dijakom, na drugo stran pa to, kar velja samo gospodom profesorjem. Poklical je šolskega slugo in mu izročil knjigo. Ta se je napotil z njo od razreda do razreda. Ravnatelju pa ni bilo obstanka. Odpravil se je domov, da pokaže ženi lepak in da jo on prvi obvesti o tej javni proslavi svojega godu. Ko je korakal po trgu, se mu je zdelo, da ga danes meščani vse bolj spoštljivo pozdravljajo. Kar tako slučajno se je oziral po hišnih vogalih, od povsod so ga pozdravljali debelo napisani ravnatelji Fišarji! Domov ga je neslo s tako naglico, da je prestopal po dve stopnici. Že spotoma je razgrnil lepak in ga držal slovesno pred seboj, da gospo takoj ob vstopu v stanovanje preseneti z njim. Toda gospa sama mu je hitela naproti, lepak razgrnjen pred seboj! Prinesel ga je sam mojster Fumagali izrečno za gospo ravnateljovo!

V tem je šolski sluga potrkal na vrata tretjega razreda. Dijak, v prvi klopi sedeč, jih

je odprl, vzal naznanilno knjigo ter jo izročil gospodu profesorju. Bil je pater Lacko. Po klopeh je zašepetalo, Martinek je sunil s komolcem soseda na levo in desno. Profesor je stopil za kateder, potrkal s svinčnikom nanj, pogledal po razredu. Ko se je polegel šepet, je začel brati: „Danes popoldne se vrši v slovečem cirkusu Fumagali posebna predstava z izbranim vzporedom za dijake. Začetek ob štirih.“ — „To je Plohovo delo!“ je šepnil Martinek na ušesa sošolcu. Pater Lacko pa je nadaljeval: „Vstopnina za osebo 20 krajcarjev. Ker je vstopnina tako nizka, pričakujem, da se te izredne prilike dijaki polnoštevilno okoristijo. Šolski pouk se danes zaključi že ob treh. Jutri daje ravnatelj pouka prost dan. Podpis: ravnatelj Fišar lastnoročno.“ — Pater profesor je z očmi skočil na drugo stran, med dijaki pa se je dvignil polglasen razgovor. Mrmrajoče je bral gospod Lacko ter prikimal z glavo: „Ljube gospode kolege vabim nocoj ob osmi uri v vrtni salon pri Brunarju na čašo vina. Veselilo me bo, če bom mogel vse gospode pozdraviti na sestanku. Pa tudi dijakom in glumačem napravite obilo veselja, ako počastite popoldansko predstavo — glej prejšnjo stran! — s svojim obiskom. Na veselo snidenje! Kolega Fišar!“ — Med dijaki je še vedno šumelo, zato je pater Lacko zopet potrkal s svinčnikom po katedru, izročil knjigo

dijaku, da jo odnese slugi, ter izpregovoril: „Sedaj vam pa povem to, česar ni v knjigi, čeprav že vse to veste. Toda takim cepcem je treba časih nekatero reč dvakrat povedati, pa je še nobenkrat prav ne store! Jutri je god gospoda ravnatelja — takorekoč naš hišni praznik! Zato je danes predstava, zvečer podoknica in jutri prost dan. Da ste vsi točno ob pol sedmih pred gimnazijo! Pevci in nepevci! Pa da se vsi lepo in dostojno vedete! Šolski predpisi imajo isto veljavo danes in jutri, kakor so jih imeli včeraj in jih bodo imeli pojutrišnjem! Ko bo podoknica končana, vsi domov spat! Nič razgrajanja in popivanja! Kdor se kaj pregreši, bo kaznovan, da bo ves črn! Ne vračajte dobrote z nehvaležnostjo! No, Južina, ali si se naučil gratulacije? Nalašč sem izbral tebe, da te malo razmajem v tvoji nebrižnosti in te postavim na pravo pot. No?“

„Sem!“ je rekel kratko Martinek.

„Povej!“ je ukazal profesor.

„Čestiti gospod ravnatelj! V imenu dijakov tretjega razreda se vam spoštljivo približujem, proseč vas, da blagovolite k svojemu godu sprejeti naše odkritosrčne čestitke! Hvala vam za vso vašo skrb, ki nam jo vedno izkazujete in ki jo le od svojih staršev uživamo v enaki meri! Mi vam bomo to skrb vedno vračali s hvaležnostjo, z delom in lepim vedenjem. Ad multos annos!“ je ponovil Južina

gratulacijo. Glas mu je bil zvoneč, beseda gladka.

„Dobro!“ ga je pohvalil profesor. „Ad multos annos — no, lahko rečeš tudi slovensko: Na mnoga leta! Ali pa naj ostane, kakor je, da ne bo kake zmote in — da, saj si študent latinske šole! — Sprejem pri ravnatelju je jutri točno ob desetih! — Sedi!“

Martinek je sedel in se ni več menil za pouk. Pa tudi drugim je bilo malo do njega. Še tisto uro popoldne naj bi pustili pri miru! Kdo naj danes pazi in mirno sedi v šoli, ko se pa zunaj nje pripravlja toliko veselja in užitkov!

Ob desetih je vprašal Južina dijaka domačina, je li mu znano, kako vreme bo nocoj v Bršlinu?

Zveze dijaka domačina so dognale tak položaj: Gospod ravnatelj je za nocoj naročil pri Brunarju večerjo ter nanjo povabil profesorje. Ob osmih se začne. To je zgodaj zjutraj pravila Brunarjeva kuharica njihovi služkinji, ko sta meso kupovali v mesnici pri Švarcu. Ker je to sporočilo popolnoma zanesljivo, bo vsaj do polnoči zrak čist v mestu samem, toliko bolj pri Čefidlju v Bršlinu, kamor ne bo ni pred polnočjo ni potem živega — to je nevarnega — človeka, torej najlepše vreme. Zjutraj je ujel tako mimogrede pogovor dveh osmošolcev, ki sta nekaj govorila

... S seboj je nesel čutarico vina, kos prekajenega mesa in kruha pa tobaka ...

(Stran 88.)

o Žabji vasi. Tudi slepcu je lahko videti, kam pes šapo moli. Zato se ni bati od nobene strani kake zapreke ali nevarnosti. Edini kamen, ki leži napoti — to je denarno vprašanje.

Martinek je bil s poročilom zadovoljen in je dejal, da že vse tako uredi — tudi vprašanje zaradi denarja — da bo prav na vse strani. — Prihodnjo uro je prišel v razred pater Bernard. In da bo imel Južina pred njim mir in da ga morda profesor ne zmoti pri važnejšem in nujnejšem opravilu, se je kratkomalo presedel v zadnjo klopi, se skrtil in potuhnil za široka pleča spredaj sedečega sošolca in začel sestavljati vrsto imen onih, ki naj pridejo nocoj takoj po končani podoknici v Bršlin. Do začetka popoldanskega pouka so že bili vsi ti obveščeni o uri in kraju večernega sestanka.

XVI.

Mojster Fumagali je ukazal prvo vrsto sedežev lepo pregrniti s pisanimi rjuhami, da bodo imeli gospodje profesorji udobne in prijazne prostore. Vsi drugi sedeži s stojišči vred so bili namenjeni dijakom. Ti so bili kmalu polnoštevilno zbrani. Ploha ni bilo več med njimi. Imel je dovolj posla zadaj v oblačilnici in pri konjih, ki jih je sedlal in gladil, da si čimprej pridobi za vse glumaške umetnije potrebne spretnosti.

Dostojanstveno so prihajali gospodje profesorji, na čelu jim gospod ravnatelj. Sprejel jih je sam Fumagali in jim odkazal prostore. Godba je udarila v hreščeco pozdravno pesem, dijaki so vstali s sedežev. Ravnatelj Fišar se je zadovoljno ozrl na vse strani in ko je sedel na svoj prostor, so posedli vsi drugi.

Predstava se je začela točno ob napovedani uri. Ploh je radovedno kukal izza zavese. Vse se je vršilo lepo v redu, z vsem je bil zadovoljen. Profesorji in dijaki so se smejali prav od srca, občudovali drznost in spretnost glumačev in glumačic, ploskali, vzklikali, da se je razlegalo daleč naokrog. „Kaj bi šele bilo,“ si je mislil Ploh, „ko bi sedaj jaz stopil na oder in pokazal profesorjem njih same?“

Toda misel se mu je zazdela vendar malo preveč drzna. Sicer pa te točke tudi ni bilo na vzporedu, vrhutega je bilo treba pohiteti, ker je nocoj na dnevnem redu še podoknica in na posled — Bršlin! Ampak kadar pride Ploh v Novo mesto kot izvežban glumec, tedaj pokaže občinstvu, koliko in kaj vse zna!

Kakor bi mignil, je bila predstava končana. Gledalci so se vsuli iz šotora in hiteli domov, da se pripravijo za podoknico. Fumagalijevi ljudje pa so začeli razdirati, pospravljati in nakladati. Krepko jim je pomagal Ploh, ki se je končno domenil s Fumagalijem, da se odpelje z njim drugega dne ob petih zjutraj.

Pred gimnazijo so se začeli zbirati dijaki. V prve vrste so se postavili pevci. Obstopili so jih dijaki, ki so nosili lampiončke, vse pisane in rožaste, da so skozi pestre barve tako lepo prosevale prižgane sveče. Za pevci so se paroma razvrstili drugi dijaki, in vsi skupaj so tikoma pred sedmo uro krenili izpred gimnazije na glavni trg ter se tu na gorenjem koncu ustavili pred ravnateljevim stanovanjem.

Pevci so se po glasovih postavili v krog, na sredo pa je stopil pater Hugolin, učitelj petja, glasovit glasbenik in pevovodja, ki je nocojšnji slavnosti posvetil sam svoje izredne zmožnosti. Okolo pevcev so se razporedili nosilci lampiončkov, za njimi pa je stala druga šolska mladina. A tudi ostalo prebivalstvo je prihitelo v obilem številu, da je stala na trgu glava ob glavi. Dospel je mojster Fumagali, v njegovem spremstvu Ploh. Šumelo in vršalo je po trgu kakor ob semanjih dneh.

Gospod ravnatelj je odprl okno in se naslonil nanje, poleg njega se je naslonila gospa soproga.

Množica je utihnila, pater Hugolin je dvignil roko, mogočno so zapela mlada grla: „Bratje, v kolo se vstopimo, k zvezi dajmo si roké! . . .“

Ko je utihnil zadnji akord, je množica na trgu glasno zaploskala, gospod ravnatelj pa je

izražal svoje zadovoljstvo s prijaznim priki-
navanjem.

Peveci so začeli peti drugo pesem:

Domovina, mili kraj!
Kjer visoke so goré,
kjer zelene so planine,
cvetne trate in doline,
bele cerkve kjer stojé —
domovina, mili kraj!

Navdušeno se je zopet razlegalo odobra-
vanje, gospod ravnatelj sam je narahlo udaril
z dlanjo ob dlan. Gospod pevovodja se je za-
dovoljno smehljal. Ploh se je oziral na Fuma-
galija, ki si je vihal brke in hvalil petje: „Ben,
ben, ben...“

Pater Hugolin je vtretje zavzdignil roko,
zadonela je pesem:

Naj čuje zemlja in nebo,
kar dnes pobratimi pojó,
naj se od ust do ust razlega,
kar tu med nami vsak prisega:
da srce zvesto — kakor zdaj —
ostalo bode vekomaj!

Nekdo izmed množice je zaklical z mo-
gočnim glasom: „Gospod ravnatelj Fišar —
živio!“

Dijaki so zavihteli klobuke, vsa množica se je združila v klicu: „Živio-živio-živio!...“

Gospod ravnatelj se je zravnal ob oknu, mahal z roko in se globoko priklanjal.

Dijaki so se uvrstili v izprevod in so šli nazaj pred gimnazijo, kjer so se razšli. Tudi množica se je razgubila. Gospodje profesorji so počakali ravnatelja, ki je prišel iz stanovanja in vsakemu stisnil roko. Odšli so k Brunarju. Fumagali je rekel Plohu: „Morken punkt finf ur vek! Gute nakt, karo mio!“ In je odšel svojim potom. Ploh je čakal, da prestreže svoje prijatelje. Skupina starejših dijakov jo je zavila proti Žabji vasi, Martinkova družba pa je sprejela medse Ploha in odšla hitrih korakov v Bršlin. Mudilo se ji je, da ničesar ne zamudi. V znani sobi so posedli za mizo ter naročili vina in klobas.

Južina je vstal in izpregovoril: „Doslej smo slavili ravnatelja, sedaj pa je čas, da mislimo nase, posebno pa na prijatelja Ploha. Saj veste, kako je. Zbral si je pot umetnika, medtem ko je nam usojeno, da še dalje požiramo šolski prah! Kakor ga mi ohranimo v najboljšem spominu, tako pričakujemo tudi od njega, da nas ne pozabi! Prvo čašo na njegovo zdravje! Eks!“

„Eks!“ je soglasno odobrila vsa družba Martinkov predlog in izpraznila čaše do dna.

Vino je kmalu razpalilo mlado kri. Dobra volja je razvnela vsa srca. Posebno Ploh je bil razposajen, dovtipen, živahen in zgovoren, kakor malokdaj prej v toliki meri. Z Martinkom sta se kosala, kdo od obeh hitreje poruši več „eksov“. Ploh ni oponašal samo patra Lacka, Rafaela, Bernarda, svojega dosedanjega ravnatelja Fišarja in nadzornika Smoleta, ampak je obdelaval in smešil tudi svojega novega ravnatelja Fumagalija. Prijatelji so se mu smejali do solz in so mu obetali v novem poklicu sijajno bodočnost.

XVII.

Bilo je že pozno čez polnoč, ko se je vračala mlada družba iz Bršlina domov. Vsi so bili omamljeni od vina in tobaka. Zapletale so se jim noge, blebetaje so govorili, vriskali, razglašeno prepevali.

„Danes-danes smo zadnji-zadnjikrat skupaj-skupaj!“ je kričal Ploh.

„Saj nam nič-nič-nič ne morejo-morejo!“ se je drl Martinek.

Obšla jih je tolika razposajenost in predrznost, da so razgrajali še potem, ko so prišli v mesto.

Pred ravnateljevim stanovanjem se je Ploh ustavil pod ulično svetilnico in je rekel: „Sedaj se-se poslovim-vim še od njega! Če-če

je doma, nas-nas ne sliši, ker-ker spi; če ga-ga pa ni-ni doma, pa tudi do-dobro!“

Tisti, ki niso bili popolnoma vinjeni, so brž spoznali opasnost in so jo lepo odkurili domov. Drugi pa so obstopili Ploha in Južino in so začeli z njima peti na vse grlo:

Kaj nam pa morejo, morejo, morejo,
kaj nam pa morejo, če smo vesel'?'
Nič! —

Pesem še ni bila dopeta, že se je odprlo okno v ravnateljevem stanovanju, na oknu pa se je prikazal — ravnatelj.

„Še drugo — drugo ki-kitico!“ je velel Južina.

„Že dobro, Južina! Pa jutri naprej!“ je svetoval ravnateljev glas. „In Ploh tudi — se-veda! No, no, se že še domenimo! Takoj spat, sicer pokličem policaja!“

Kakor bi jih bil kdo polil z mrzlo vodo, tako brž so se ponočnjaki razkropili na vse vetrove. Ravnatelj je jezno zaprl okno. Komaj je bil dobro legel v posteljo, ravno zaspati je hotel, pa ga zdramijo ti lopovi! To je vendar nesramno! In celo na njegov god! No, ti bodo pomnili današnji dan, pravzaprav današnja noč!

„Dobro smo jo zavozili,“ je mrmral Južina, ko se je doma razpravljajal. „Pa kaj-kaj

me bri-briga! Pojdem - pojdem pa za Plo-Plohom!"

Legel je na posteljo. A ta se je začela gibati in gugati, kakor bi ležal na čolnu. Premetal se je, prekladal, vstajal, legal nazaj, dokler ga ni rešil usmiljeni spanec neprijetnega položaja.

Ploh je šel na trg do Fumagalijevih. Hlapci so ravnokar vstali, napajali konje in jih začeli zaprezati. Iz cevi vrhu strehe voza, kjer je domoval ravnatelj Fumagali, se je dvigal tenak, sivkast dim. Kuhali so kavo za zajtrk. Ravnatelj je odprl vratca na hodniček ob sprednjih kolesih, koder je bil prostor za voznika. Objelo ga je hladno jutro. Zapel je suk-njo, ovratnik zavihal kvišku in ko je zagledal Ploha, ga je pozdravil: „Bon žorno! Kute morken! Alo, snel eisteike! Mir fare veite!"

Ploh se je pognal na hodniček — en skok, in bil je na novi poti življenja! — —

Konji so potegnili, kolesa zaškripala — šlo je naprej, naprej, po mestu dol, vedno bolj navzdol do mostu, preko Krke, potem navzgor, a vedno naprej, naprej...

Ploh se je ozrl nazaj. Tam je ponosno kipel v jutranji zrak sloki kapiteljski zvonik. Po bregu so stale železniškim vozovom enako razpostavljene hiše, na dolenjem koncu se je svetil iz jutranjega somraka sivi frančiškanski samostan, ta mirni dom patrov profesorjev

... Hranilovič ni rekel nobene besede, ampak je prijel fanta
za ušesa, ga potegnil izza mize ...

(Stran 96.)

Lacka, Rafaela, Bernarda; za samostanom skrita gimnazija, ob bregu pa je poganjala temnozelena Krka svojo leno vodo dalje, vedno dalje... Novo mesto! Pozdravljeno! Zbogom! V trenutku se je zbudilo v Plohovi duši tisoč spominov, vsi dogodki preteklih let so planili mimo njegovih oči. Zazeblo ga je in pretreslo. „In ko bi tudi ne hotel, bi moral po tem, kar se je zgodilo nocoj!“ si je dejal Ploh in je zamahnil z roko v slovo dosedanjemu dijakovanju, v pozdrav novemu življenju...

„Trinke kafe!“ se je oglasil Fumagali.

Ploh je stopil v voz — bil je med svojimi: glumač med glumači!

Konji so vlekli; šlo je naprej, naprej, naprej...

Južina se je prebudil, ko je že solnčno jutro sijalo v sobo. Glava ga je bolela, strašno slabega in izdelanega se je počutil. V prvem hipu se ni zavedel, kaj je bilo. Potem se mu je zasvetilo. Planil je s postelje in pogledal na uro. Kazala je že čez devet. „Ravnatelj je god je! K njemu moram!“ je tožno zajavkal. „Ampak — kaj potem?..." Spomnil se je bršlinskega popivanja, kričanja po mestu, mijavkanja pod ravnateljevim oknom, ravnateljevega pozdrava... „Izgubljeni smo!..." je vzkliknil obupno in stopil do umivalnika, da se umije. V zrcalu, ki je viselo nad njim, je zagledal

zmršene lase, bleda, upadla lica, pod očmi temne proge — videl je svoj obraz! „Martinek, po tebi je!“ se mu je izvilo iz prsi. „Ampak — kar je, je! Junaštvo velja! Morda pa ne bo tako hudo! Kolikokrat smo že pokrokali, pa se ni še nikoli nič hudega zgodilo. Tudi danes se ne bo!...“ Tako je tolažil samega sebe, ko se je umival in oblačil. Ponavljal je čestitko. Hudo je moral grbančiti čelo, da si je osvežil spomin in utrdil iznova v njem besedo za besedo. Gospodinja mu je ponujala zajtrk, a ni maral zanj, zakaj mudilo se mu je v šolo. Kazalec se je že pomikal na tričetrti na deset. Nič obotavljanja! Pogum! Po glavi mu je ropotalo in bunkalo, a dolžnost je dolžnost! Ko je stopil v gimnazijo, so ga že čakali razrednik gospod Lacko in oba dijaka spremljevalca.

„Mislil sem, da te ne bo,“ je dejal profesor, zakaj pater Lacko je tikal vsakega, tudi osmošolca. „Ali pojde?“

„Upam, da,“ je odgovoril Južina. „Ali Lacko tudi že ve?“ se je vprašal pri sebi.

„Dobro se drži!“ ga je bodril razrednik.

„O, bom se!“ se je junačil gratulant.

Ura je bila deset. Treba bo pred ravnatelja. Samo sedaj se naj še dobro izteče! Srce je utripalo, znojne kaplje so stopale na čelo — toda rešitve ni bilo nobene! Potrkal je na vrata ravnateljjeve pisarnice...

„Naprej!“ je velel glas.

Južina je vstopil. Z ravnateljem sta si pogledala iz oči v oči. Vse se je zasukalo in je zaplesalo pred Martinkovimi pogledi. Okna so švignila mimo njega kakor bela megla, ravnatelj je izginil nekam v temo; miza, stoli, omara — vse je zarajalo v nejasnem vrtincu. Martinka sta obšla mráz in vročina...

„No? Kaj bi radi?...“ je začul ravnateljev glas, tako tuj, preteč in očitajoč, kakor bi se oglašal kje iz črne, globoke dalje sam divji mož.

Martinek je pobledel kakor kreda, noge so mu klecnile v kolenih, zamajal se je — tovariša sta ga prestregla, da ni padel po tleh...

XVIII.

Ko je zvedel pater Ladislav, kaj se je zgodilo, je bil ves divji od jeze. Južini je hotel dobro, a ta gre in mu napravi tako sramoto. V užaljenem profesorju je ugasnilo vse usmiljenje!

Ravnatelj je bil na svoj god silno slabe volje, kakor še nobeno leto prej. Bolelo ga je, ker so dijaki tako malo spoštovali njegov praznik. In kaj porečejo meščani? Lepe pojme bodo imeli o šolskem redu in o ugledu učiteljskega zbora, ko so lahko na svoje oči videli in na svoja ušesa slišali, kako se negodni, mlečnozobi fantiči pozno ponoči derejo pod ravnateljevim oknom na njegov god, ko bi mo-

rali pokazati še posebno spoštovanje do godovnjaka! Prizanašanje bi bilo greh — in to tolikanj bolj, ker bi slabo vplivalo na ves zavod, ako bi prestopek ostal nekaznovan.

Ravnatelj je naprosil profesorje, naj preiskujejo in pozvedujejo, kako in kaj. Tudi sam je zaslišaval dijake, obljubljal milost tistim, ki so govorili odkrito, pretil z najstrožjo kaznijo onim, ki so tajili in lagali. Po vsej gimnaziji je zavladala bojazen in skrb. Grešniki so izpraševali vest, premišljali, kako se naj izgovarjajo in rešijo kazni, se posvetovali, kaj naj vsak govori, da bodo zagovori enaki in verjetni in da oni ne poruši tega, kar je ta zvičajno in spretno izpovedal sebi v prid. Tiho in poparjeno so dohajali in odhajali študenti, ki so imeli večje ali manjše pregreške na svojih računih, najspoštljivejše so pozdravljali profesorje — a ti so bili hladni, jezni, razkačeni. Na izpraševanjih in zaslišavanjih so se dijaki večinoma držali gesla: Čuvaj najprej svojo kožo! — Eden se je izgovarjal na drugega, sebe vlekel iz kaluže in tlačil vanjo tovariša. O čemer so se bili prej domenili, da jim naj služi v obrambo, to je vsak izrabljal predvsem v svojo korist. Zato so se posamezne izpovedi križale in si nasprotovale ter zaradi tega krivdo še večale in dvigale jezo učiteljskega zbora do neizprososti in neusmiljenja. Strašna, težka, silna roka pravice se je dvig-

nila nad obtožence in krivce ter čakala samo ukaza, da zamahne in udari!

Strah je šinil v kosti posebno dijaku domačinu, da so se mu hlačice prav pošteno tresle. Ta se je hotel za vsako ceno izmuzniti iz zagate. Vso krivdo je valil na druge, posebno na Ploha in Južino, ki sta ga kar siloma vlekla v Bršlin, ko se je on skoro jokaje temu upiral z vsemi štirimi. Tako se ni zgodilo samo sedaj, ampak še vselej, kadar so ponočevali. Ob takih in sličnih izpovedih so gospodje profesorji zvedeli vse, kar so hoteli vedeti. Doznali so, da ni bilo to popivanje in kričanje prvo, nego da je prišlo že v navado tako v Bršlinu kakor v Žabji vasi. Vsi grehi in prestopki so planili na dan v vsej resničnosti in umazanosti. Kar je prijazna sreča zakrivala toliko časa, to je sedaj stalo neovržno zapisano in dokazano na obtožnici.

Vse mesto se jeanimalo za preiskavo. Starši in gospodinje so bili vabljeni v ravnateljstvo pisarnico. Šolski sluga je imel toliko letanja, da je bil ves zasopel, zadrezljiv in siten. „Jaz bi te gade vse pobesil,“ je rentočil po hodniku pred strankami, ki so čakale na sprejem. „Sicer pa bomo že storili, kar nam ukazuje vest in zakon! Take garjeve ovce moramo temeljito iztrebiti, da nam ne okužijo vsega zavoda! Vsem tistim babnicam, ki samo spravljajo denar, a za dijake ničesar ne store,

odvzamemo študente, pa mirna Bosna! Sedaj se mastite na študentovske stroške, a ti so vam toliko v mislih kakor lanski ali pa še predlanski sneg! Jaz ne bom nič prosil milosti, dovolj sem že imel potrpljenja! Vsakemu petindvajset — študentom in vam — pa bo pravde konec!“

Stranke so mirno poslušale krepke besede šolskega sluge, saj se je vsaka zavedala večje ali manjše krivde. Pred ravnateljem so govorile po načinu samoobrambe: zagovarjale so svoje dijake in zvrčale krivdo na druge.

Iz vseh teh izpovedi in priznanj pa sta zveneli posebno očitno in posebno glasno dve imeni — Južina in Ploh! Ta dva sta glavna krivca in provzročilca vsega zla. Zavajala sta mladino na kriva pota. Tolika peza očitkov in prestopkov je slonela na obeh, da je bilo pričakovati najhujše kazni. Toda Ploh se je kazni pravočasno izognil, a Južina ji ne uide. In kakor je prej rasel in se večal krog Martinkovih prijateljev, tako se je sedaj manjšal in krčil, in Južina se ni še prav docela zavedel resnosti svojega položaja, pa je že ostal — sam. Vsi so govorili proti njemu, vsi so kazali nanj!

Toda nekaj lepega je bilo vendarle na njem! Ko je bil zaslišavan, ko sta ga ravnatelj in razrednik pestila, ni ničesar tajil, zavijal ali zvrčal na druge, temveč je vse, kar je

storil in zakrivil, priznal moško in prosto-
dušno!

Eni pa so v teh dneh splošne napetosti in občega razburjenja nosili glavo pokonci. To so bili tisti dijaki, ki jim niso mogli ničesar očiti. Sočuvstvovali so s svojimi obtoženimi tovariši in jim želeli, naj se razdraženost učiteljskega zbora končno toliko poleže, da bo na sodbi govorilo tudi srce. Takih, kakršen je bil šolski sluga v svojih besedah, med dijaki ni bilo.

XIX.

Pozvedovanje je bilo zaključeno, učiteljski zbor se je sestal na ravnateljev poziv k posvetovanju, kjer se naj v zboru učenih, izkušenih in dijakom dobrih mož presodi in pretehta ves položaj ter izreče — sodba!

Ravnatelj in profesorji so se zbrali v posvetovalnici. Po dijaških stanovanjih so utripala srca, se bala in upala na milost. Šolski sluga je razglasil, da se ta in ta dan, to in to uro začenja — zavijanje vratov.

Resni so bili obrazi učiteljskega zbora — saj jim bo odločevati nad usodo mladih ljudi, svojih učencev, ki so stopili na kriva pota. Bodočnost mnogoterega je odvisna samo od njih. V njihovih rokah je sedaj sreča in nesreča razbrzdane mladine. Zato ne sme govoriti samo strogost zakona, temveč mora imeti besedo

tudi razsodnost in ljubezen ter oziri na otroke in starše.

Profesorji patri Lacko, Bernard in Rafael so pregledovali svoje zapiske. Rafael je vzel iz rokava njuhalnico, jo odprl in položil na zeleno pogrnjeno mizo pred sebe. Ravnatelj Fišar si je nataknil naočnike, prirezal svinčnik, se odkašljal in odprl svoje zapiske. Posvetovanje se je začelo ...

Gospodje so govorili dolgo, temeljito in stvarno. Pater Rafael je pridno segal v njuhalnico ter miril razburjenost z drobnim, vonjivim tobakom. Pater Lacko je neprestano vrtil svinčnik med prsti, a pater Bernard je prekrižal roke na prsih ter gledal s pokojnimi, prijaznimi očmi ravnatelja.

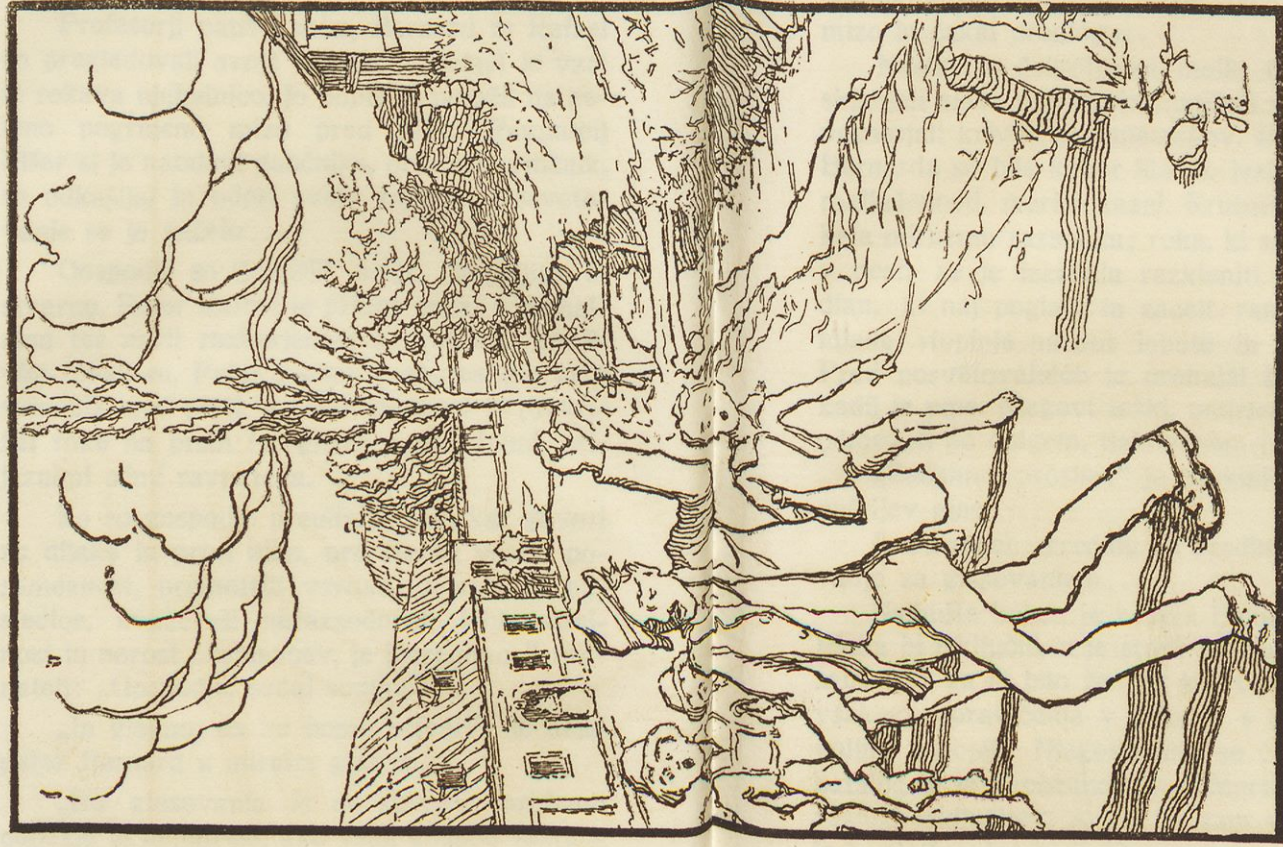
Ko so gospodje preudarili vse, kar govori za dijake in proti njim, prerešetal vsako posameznost, premotrili vzroke, dejanja in posledice, uvaževali nerazsodnost, lahkomiselnost in norost obsojencev, je izpregovoril ravnatelj: „Gospodje, sedaj sodimo!“

„In glejmo, da ne bomo sojeni!“ je dejal pater Bernard z mirnim glasom.

„Do glasovanja in do sklepov pridemo najlažje in najhitreje, ako vsak gospod razrednik predlaga kazen za dijake iz svojega razreda,“ je nasvetoval gospod ravnatelj.

„Dobro!“ je pritrdilo več glasov.

... Martin se je ustavljal, se zibal in majal, kričal na
nagajivce ...

(Stran 100.)

„Torej prosim!“ je odločil ravnatelj Fišar, odmaknil stol nekoliko nazaj, položil roke na mizo in čakal predlogov.

Nastal je dolgotrajen molk. Gospodje so sklanjali glave nad papirji, ugibali vsak zase in primerjali krivde posameznikov. Besede patra Bernarda so bile kakor hladilo jezi, pomirjenje razljučenosti, merilo kazni. Krutost se je umikala mirnemu razsodku; roka, ki se je stiskala v pest, se je izkušala razkleniti v dobrotno dlan, ki naj pogladi in zaceli rane, naravna mlade stopinje na pot lepote in kreposti... Pred posvetovalnico je prohajal šolski sluga, kadil iz pipe. Njegovi težki, umirjeni koraki so odmevali po dolgem, tlakovanem hodniku...

„Začnimo, prosim!“ je prekinil molk ravnateljev glas.

In so začeli: predlog za predlogom, glasovanje za glasovanjem...

Najhujša kazen je zadela Ploha in Južino. Ploha bi izključili, a je storil to pravzaprav že sam. Ker ga ni bilo že več kot osem dni brez vsakega opravičenja v šolo, je s tem prostovoljno izstopil. Njegovo ime se črta iz vseh katalogov in zapisnikov. — Martinek Južina zasluži izključitev. A ker je sam vse priznal, je to olajševalno zanj. Da mu ne ostane madež za vse življenje in da se mu ne zapre pot v bodočnost, mu konferenca nujno svetuje, naj prostovoljno prijavi svoj izstop. Prej pa mora

odsedeti osemurni zapor. — Drugi dijaki so dobili zaporne kazni od štirih do osmih ur. Vsi dobe slab red v vedenju, a ta kazen lahko odpade, ako ostane bodoče življenje dijakom neporečno, zgledno in marljivo. — Vse te kazni se zapišejo ob kaznenčevem imenu v vse kataloge in razrednice. Kazni pa razglasi po vseh razredih gospod ravnatelj sam, ki naj posebno poudari, da se naj za tako milostno sodbo dijaki zahvalijo le plemenitosti svojih profesorjev. Razredniki obvestijo starše in gospodinje. Tem zapreté, da jim takoj odvzamejo dijake, ako se še kdaj zgodi le senca tega, kar se je godilo doslej ob njih vednosti in potuhi.

Ko so gospodje končno določili še dneve in ure zaporom ter nadzorovanje in naloge pri njih, je gospod ravnatelj zaključil posvetovanje z iskreno željo, naj bi se gospodje v tak namen ne zbrali nikoli več.

„Ne bomo sojeni!“ je dejal s smehljajočim se licem profesor Bernard, ko je s svojimi tovariši zapuščal posvetovalnico.

XX.

„Kam sedaj?“ se je vprašal Martinek, ko je prebil kazen in naznanil ravnatelju svoj izstop. Ostal je brez prijatelja! Prej vse — sedaj nič! Želel si je do Ploha. Toda kje je sedaj?

„Kam?“ se je oglašalo vprašanje...

Od ponižanja ga je bolelo; sram ga je bilo. Sedaj nič, a prej vse!

„Kam?“

Najprej v Bršlin po slovo. Morda pride tam pametna misel. Nekje mora biti vendar kak izhod. Nobena pot ni tako dolga, da bi ne imela konca.

„Kam?“ se je izpraševal, nazaj grede.

„Domov!“ se je oglasilo srce.

Domov — k materi! In sicer takoj jutri zjutraj! Pri materi bo vse dobro in vse odpuščeno! Njena ljubezen je večja kakor vse drugo na svetu. Sega od obzorja do obzorja, od neba do zemlje. Noben greh sinov, noben njegov prestopek ni tako velik, da bi ga ne objela materina ljubezen s svojo čudovito močjo, da bi ne vriskala in ne jokala ob njem. V veselju, radosti, razkošju, uživanju, pohotnosti, grehu se cepijo poti križemsvet, a pot v obupu, žalosti, grenkosti, ponižanju, bolesi, zapuščenosti in trpljenju drži domov — k materi! Mati je samo ena na vsem širokem svetu — edina in ena je samo ona! Brez matere ni sveta; ona je tisti konec, ki ga ima vsaka pot!

Martinku je bilo tako čudno pri srcu, kakor še nikoli doslej. Tako hrepenenje se mu je zbudilo po domu, da si je želel imeti peruti, ki bi ga bliskoma ponesle v Rosalnice. Tam bi se spustil na domači prag in se razjokal v

materinem objemu. Samo tega zdravila mu je treba, pa mu bo zopet dobro. Potem pojde kamorkoli, potem se naj zgodi karkoli!

Drugi dan zarana se je odpravil na pot čez Gorjance. Nikogar ni imel, da bi mu bil spremeljevalec, pa tudi nikogar ni maral imeti poleg sebe. Zato se ni hotel peljati s pošto, nego je rajši peš potoval proti domu. Na stanovanju je vse svoje stvari pospravil v kovčeg ter prosil gospodinjo, naj ga pošlje za njim. Čim bliže je prihajal vrhu Gorjancev, tem lažje mu je bilo. Lepo, sveže, čisto, od zgodnjega solnca pozlačeno jutro mu je tako dobro delo. Levo in desno od njega so šumele temne loze, glasno so prepevali ptiči. Nobene bridkosti ni bilo v njih. Na vrhu je Martinek postal in se ogledal nazaj. Po dolini je plavala megla kakor veliko jezero. Tam daleč se je dvigalo iz nje Novo mesto, ki mu je pošiljalo svoj zadnji pozdrav. Martinek se je okrenil in pospešil korake. Cesta se je nagnila navzdol, pred njegovimi očmi se je razgrnila Bela Krajina — valovita zemlja s poljem in travniki, gozdovi, trtjem, vrtovi in vasmi. Tam zdolaj na levem bregu Kolpe so Rosalnice. Oko jih ne vidi, a srce čuti njihovo bližino.

Južina mora paziti, da prestreže razrednikovo pismo, da mati takoj ne zve, kaj se je zgodilo z njim in zakaj je moral priti domov. Resnico naj ji odkrije šele polagoma. Sedaj ji

pove, da je hudo bolan in da je moral na zdravnikov nasvet pustiti učenje. Oče se vrne šele jeseni. Do takrat bo dovolj časa, da vse dobro preudari in premisli, kako naj govori in kaj naj stori, da vsaj zmanjša svojo krivdo, ako se že ne bo mogel pokazati čisto nedolžnega.

Pred Metliko se je ustavil v gostilnici, si naročil čašo vina in kos kruha ter čakal, da se je zmračilo. Ob belem dnevu ni maral skozi mesto. Srečal bi ga morda znanec, ga nagovoril in začel izpraševati, kaj pohaja sedaj tod, ko vendar še ni počitnic. To bi mu bilo neprijetno. Vsakemu bi moral pripovedovati in razlagati to, kar si je sedaj spotoma tako lepo v mislih sestavil in osnoval, da potolaži mater.

Ko se je zmračilo, je nadaljeval pot. Dospel je do doma in dobil mater, ki je ravno pripravljala večerjo.

Mati se je na vso moč začudila, ko je tako nepričakovano zagledala sina.

„Martinek!“ je vzkliknila, „kaj je s teboj?“

„Nič hudega,“ je odgovoril mirno, „vse bo zopet dobro. Naporno delo me je čisto izmučilo, in zdravnik mi je svetoval, naj pustim za nekoliko časa učenje, da se doma pozdravim in popravim,“ je lagal sin.

„Ubogo moje dete!“ ga je milovala mati in pritiskala k sebi. Videla je njegov upadli, blede obraz, njegovo sloko postavo, pa je mislila ljubeča mati, da je res bolezen začela raz-

jedati njegovo zdravje. Takoj drugi dan je moral pisati očetu, kaj je storil. Oče je odgovoril, da je ravnal prav, in naročil je materi, naj pazi nanj, da se do jeseni pozdravi, da bo mogel s prihodnjim šolskim letom zopet v novomeške šole. In ker je dospelo materi namenjeno pismo od razrednika najprej v Martinkove roke, ni bilo za prvi čas nobene nevarnosti, da bi prišla resnica na dan.

Martinek je bil vesel, da se je tako ugodno zasukalo kolo sreče. Z vso skrbjo, ki jo zmore materino srce, je stregla mati sinu, ga negovala in čuvala, da se mu vrne ljubo zdravje. Pošiljala ga je k metliškemu zdravniku. No, Martinek je moral k njemu, zakaj bal se je, da mati sama ne stopi tja povprašat in pozvedet, kako je s sinovim zdravjem. Zdravnik ga je pregledal in preiskal, a ni dobil nobene posebne nevarnosti. Ker je tako naglo silil v visoko rast, je bil pač suhljat in šibak. Morda, je menil zdravnik, tudi preveč lucka iz polnih kupic in puši tobak, kar je kvarno mlademu, razvijajočemu se telesu. Zato pa mora vinu in tobaku dati slovo, uživati tečno hrano, redno v posteljo in iz nje, se veliko gibati pod milim nebom, pa se mu kmalu vrnejo telesne sile, da bo zopet fant od fare, vesel, živahen, dobre volje in sposoben za študiranje. Čas si mora preganjati z delom ali z dobro knjigo, sicer pridejo grde, škodljive misli in iz njih dejanja,

ki zamore vedrost duha ter zaplode v telesu kali bolezní, usihanja in hiranja zdravih in nežnih telesnih sil in snovi. Mlada pljuča so silno dovzetna in občutljiva; mlada kri rabi tečne hrane, zmernosti in počitka; opojne pijače in tobak pa dovajajo v ves notranji telesni ustroj strupene snovi, ki uničujoče vplivajo na duha in telo. Kakor bi se na milijone grdih živalc razmnožilo in razlezlo po vsem telesu, po možganih, celo po mislih, tako razjeda ta strup mlademu človeku telesno in dušno zdravje, da vene kakor cvet brez hrane in svetlobe in ugaša kakor luč brez stenja in olja.

XXI.

Martinek je živel doma poleg volje. Kar je storil, je bilo všeč tudi materi, ker je hotela, naj si sin streže, kakor mu to najbolj prija. Ko so prišli drugi metliški dijaki domov na počitnice, se ni Martinek maral družiti z njimi, oziroma so se dijaki ogibali njegove družine. Po Metliki se je brž razvedelo, kakšna je bila tista Martinkova bolezen, ki je moral zaradi nje predčasno ostaviti šolo. Zato pa so starši svetovali svojim sinovom dijakom, naj puščajo Južino z mirom. Če vržeš gnilo jabolko v koš zdravih jabolk, se vseh prime gniloba. Martinek naj torej hodi svojim potom, drugi pa svojim — tako bo prav na vse strani.

Mati je Martinka pogledovala z ljubečimi, skrbnimi očmi. Kadar je kri zagorela na njegovih licih, je bilo materi tako blaženo pri srcu, saj jo je navdajala osrečujoča misel, da se sinu vrača zdravje. Martinek se je spočetka ustrašil samovanja, bolelo ga je preziranje nekdanjih prijateljev. Toda prvemu se je privadil, drugim pa je preziranje vračal s preziranjem. Kakor tujci so šli drug mimo drugega, ako so se slučajno kje srečali.

Česar si je poželed, to mu je mati dala. V Mestnem logu si je postavil mizico in klopco. Tusem je najrajši zahajal ob lepem vremenu. S seboj je nesel čutarico vina, kos prekajenega mesa in kruha pa tobaka — drugega mu ni bilo treba. Naj se zdravniki vsega sveta postavijo na glavo, njemu to služi in prija. Zakaj bi si torej tega ne privoščil? Saj živi samo enkrat in če ima vse te dobrote na razpolago, bi bil neumen, ako jih ne bi užival.

Udobnemu življenju se je privadil tako, da mu ni bilo mar niti osamelosti niti brezdelja. Hitro je pozabil na usodne dogodke v Novem mestu. Kakor bi z gobo potegnil po tabli, tako so mu šli iz spomina. Živel je današnjemu dnevu. Kaj je bilo včeraj in kaj bo jutri, to ga ni brigalo.

Približal se je čas, ko bi treba v šolo. Takrat se je pač spomnil svojega položaja. A materi je bilo treba samo reči, da se še ne

počuti dovolj trdnega — pa ni bilo ugovora proti sinovemu sklepu, da ostane vsaj še nekaj časa doma, dokler je vreme tako prijazno in gorko. V šolo vstopi lahko tudi med šolskim letom. Samo da je resnico zopet prekril vsaj za nekaj časa s prevaro, pa mu je odleglo. Hodil je po sosednih vinogradih, koder se je začela trgatev. Dobival je grozdja in mošta, kolikor je hotel. In dobro se mu je zdelo, da sedaj lahko svoboden uživa bogati jesenski čas, ko morajo njegovi prezirajoči ga prijatelji in sošolci posedati po zatohlih in mračnih šolskih prostorih. To je maščevanje za njihovo preziranje!

Ive Južina se je vrnil letos prej, nego je bilo to običajno. Skrbela ga je sinova bolezen, zato je pospešil povratek. Ko je prišel domov, je mislil, da dobi tamkaj ženo samo. Bil je presenečen, ko je zagledal tudi sina doma, ker si je mislil, da bo že v Novem mestu. Da ni še zdrav, da se nikamor ne mudi, sta mu dopovedovala žena in sin. No, dobro! Ampak očetu se je vendarle čudno zdelo, da se Martinek tako ogiblje vsakemu razgovoru o šoli. Ive je videl dosti sveta, spoznal mnogo ljudi, pa mu je bilo lahko razvideti, da ni vse v redu, kar se sedaj vrši doma. Ni dolgo premišljal, temveč se je kar odpravil naravnost v Novo mesto!

Pri ravnatelju in pri profesorjih je zvedel vse. Kakor bi se del Gorjancev posul nanj,

tako pezo je začutil Ive Južina na sebi. Vse lepe nade, ki jih je gojil o bodočnosti svojega edinca, so bile uničene. Gospodje naj mu kaj svetujejo! V novomeško gimnazijo ga ne sprejmejo več, to je gotovo. Lahko ga dá kam drugim v šolo. Zadržka ne bo, ker je prostovoljno izstopil. Vprašanje pa je, če ga bodo kje hoteli sprejeti sedaj, ko se vrši pouk v novem šolskem letu skoro že dva meseca. Vsak ravnatelj bo najprej vprašal, čemu prihaja Južina tako pozno. Treba bo povedati resnico, saj bi nje prikrivanje nič ne pomagalo, ker se lahko vsak ravnatelj obrne v Novo mesto z vprašanjem po pojasnilu. Kakšen bo odgovor, si oče lahko sam misli. Uradno se ne sme lagati. Ako bi fant ne zamudil pravočasnega vpisa, bi se še kako uredilo. Sedaj pa ni nič drugega pričakovati, nego da bo to šolsko leto izgubljeno.

XXII.

Ive Južina se je žalosten vračal domov.

Kaj naj stori, kaj naj ukrene?

Edinega sina ima. Zanj se trudi, zanj zbira, zanj je ustanovil lepo domačijo. Pa naj bi bilo vse brezuspešno, vse zidano na pesek, vse zavrženo?

Jeza in boleost sta polnili očetovo srce. Iz obilice vprašanj si ni vedel izhoda. Štiri leta so šla brez koristi, peto leto gre istim potom.

Kaj bo iz fanta, ako pojde tako naprej? Samo ob tem, kar je znosil oče ob delu in trudu, ne bo mogel živeti. Sicer pa tudi ni spodobno za mladega človeka, ako samo lenuhari, uživa in zapravlja, ako živi takorekoč brez namena in smotra. Treba je takoj karkoli storiti, da se vse Martinkovo življenje ne pogubi brez prida kakor studenec v peščeni zemlji.

Ali naj udari z razljučeno roko, brezobzirno in kruto, kakor je njega udarila resnica? Ali naj prestopi domači prag s prijaznim licem in dobro besedo?

S prijaznim licem in dobro besedo! Sirovost posirovi še bolj, krutost otopi, odvrne človeka od človeka, sina od očeta.

Ive Južina ima znancev povsod. Če sam trguje, naj trguje tudi sin. Morda mu bo ta poklic vabljivejši, nego mu je bilo študiranje. Saj je vsak stan časti in spoštovanja vreden, če se mu posvetiš z voljo in poštenimi nameni. Tudi v trgovskem stanu so odlične osebe. Južina se je spomnil na svojega prijatelja Hraniloviča, ki je imel veliko trgovino mešanega blaga v sosednem Karlovcu. Hranilovič je bil zgleden mož po zmožnostih in deloljubnosti. Južino je večkrat zalagal z mnogo-tero robo, ki je z njo krošnjaril. Ker spajata oba moža prijateljske vezi, ni dvomil oče, da Hranilovič ne sprejme Martinka v uk.

Ko je dospel Južina v Metliko, se ni odpravil domov, nego je naročil voz in se takoj odpeljal dalje proti Karlovcu. Prišedši tja, je odmah stopil do Hraniloviča, mu razodel svojo prošnjo ter mu povedal vse po pravici in resnici, kako je z njegovim sinom sedaj in kako si želi, da bi bilo vbodoče.

Hranilovič je sklenil roke na hrbtu, premišljal in nekaj mrmral sam zase, da je Južina spoznal, kako bi se rad otresel njegove ponudbe. Načrti užaljenega očeta, komaj zasnovani, so že začeli razpadati. Hudo je bilo Južini, srce ga je bolelo.

Po dolgem razgovarjanju in preudarjanju sta se vendarle naposled domenila moža, da sprejme Hranilovič Martinka v prodajalnico, a izgovoril si je vse očetove pravice glede hvale in graje, glede nagrade in kazni. Martinek naj pride začetkom prihodnjega leta, ker ima Hranilovič sedaj dovolj osebja, takrat pa napravi prostor za novega trgovskega vajenca.

V očetu se je umirilo, ublažilo razjarjeno čuvstvo. V zavesti, da je odprl sinu vrata v gotovo bodočnost, se je vrnil domov. V pričo matere je povedal Martinku vse, kar je slišal v Novem mestu in kar je opravil v Karlovcu. Beseda je bila očetu resna in odločna, vendar dobrohotna. Materi se je stiskalo srce od nepričakovane, gole resnice; oči so ji točile

grenke solze, a otrok se ji je smilil. Samo sebe bi darovala, ko bi mogla napraviti nestorjeno, kar se je zgodilo.

„Vse bodi pozabljeno in odpuščeno,“ je končal oče, „ako boš odslej živel in delal tako, kakor se spodobi!“

„Vse je pozabljeno in odpuščeno!“ je zavriskalo materino srce. Njene solze so se prelile v smeh, njena boleost se je izpremenila v radost.

„Pozabljeno in odpuščeno!“ je odmevalo v Martinkovi duši. Pred leti je bil nekoč z materjo v Karlovcu, kamor je peljala naprodaj lepe, rejene prešičke. Brž je zrastel v njegovem spominu prijazni Karlovec z velikimi hišami, ulicami, trgi — o, večji, nego sta Metlika in Novo mesto skupaj! Vojaki so tam, godba svira na javnem šetališču. In koliko ljudi! Sijajne prodajalnice! In to lepo mesto bo sedaj njegovo bivališče. Nič več ne bo puščobne šolske enoličnosti — povsem novo življenje stoji pred njim! Pozdravljeno!

Saj ve že iz Novega mesta, kako je s takimi vajenci, kakršen bo on sedaj. Vsi nedeljski in prazniški popoldnevi so njihovi. Tedaj se razlete v okolico, pušijo svalčice — če nanese prilika — profesorjem naravnost pred nosom, saj nimajo nobene moči in oblasti do njih. Samosvoji so, čisto malo manj kot gospodje! Kako se jim prileže kozarec vina! Be-

seda jin: je moška, zavestna — vidi se, da so nekaj! A dijak ni nič! Vedno mu je za petami profesorski strah. Trgovec pa je mož, da mu ga ni para! In tak bo tudi on, Martinek!

XXIII.

Minila so štiri leta.

Ive Južina se je naveličal potovanja po tujih deželah. Razprodal je vse svoje pisano blago in se je vrnil s prazno nahrbtno omaro domov. Začutil se je utrujenega od dolgoletnega krošnjarenja. Noge so ga bolele, sapa ga je dušila. Ko se je vrnil v domačo hišico, je spravil omaro na podstrešje. Tam naj počiva tudi ona, ki je bila priča njegovim naporom!

Gospodinji Bari se je izpolnila dolgo gojena želja. Ko se je mož odločil, da ostane doma, ji ni bilo treba več samevati na stare dni. Toliko sta prigospodarila in prištedila, da se jima ni bilo treba bati pomanjkanja. Naj potekajo zadnji dnevi v ljubem zdravju, ali pa naj pride bolezen — preskrbela sta si toliko, da bosta vsaj brez skrbi za kruh lahko čakala konca.

Obeh sicer ni še težila peza starosti; zaradi te bi lahko živela še deset, dvajset let. Ampak bile so skrbi, predvsem skrbi zaradi sina, ki so oba tiščale in težile, da sta bila videti starejša, nego sta bila v resnici. V poletnih

mesecih se je že kako prebilo. Gibanje pod milim nebom v svežem in zdravem zraku jima je dovajalo novih življenjskih moči, da sta se vsa pomladila in okrepila. Zima pa je vplivala na oba neugodno — bolj še na moža, nego na ženo. Gospodarja je začela mučiti naduha, ki mu je kalila udobnost in zadovoljnost, kolikor ju je ponujal mirni, tihi dom.

Martinek, sedaj že Martin Južina, se je izobrazil za trgovskega sotrudnika. Njegov gospodar Hranilovič je imel mnogo posla z njim, da mu ni ušel preko ograje in se razdivjal in izgubil v nastavljenih mrežah. Vladal je svoj dom s trdo roko, ki je tudi udarila, ako ni beseda nič izdala. Dostikrat je navil tudi Martinkova ušesa, kadar je storil kaj takega, kar je nasprotovalo gospodarjevemu ukazu. Zdaj ga je zalotil v kakem kotu skritega, kjer je pušil svalčico, namesto da bi stregel v prodajalnici strankam. „Čof! Čof!“ je zapelo od leve in desne po Martinkovih licih. Če ne sluša besedi, naj ga roka pouči! Strogo je bilo zabranjeno jemati in lizati sladkorčke, še strožje je bilo prepovedano srkati skrivoma žgane pijače, ki jih je prodajal Hranilovič. Kadar je bil Martinek zasačen pri uživanju tega ali onega prepovedanega sadu — ali naj Hranilovič zopet ponavlja besedo prepovedi? Bob ob steno! „Čof! Čof!“ je zazvenelo po ušesih, pa je bilo pravde konec!

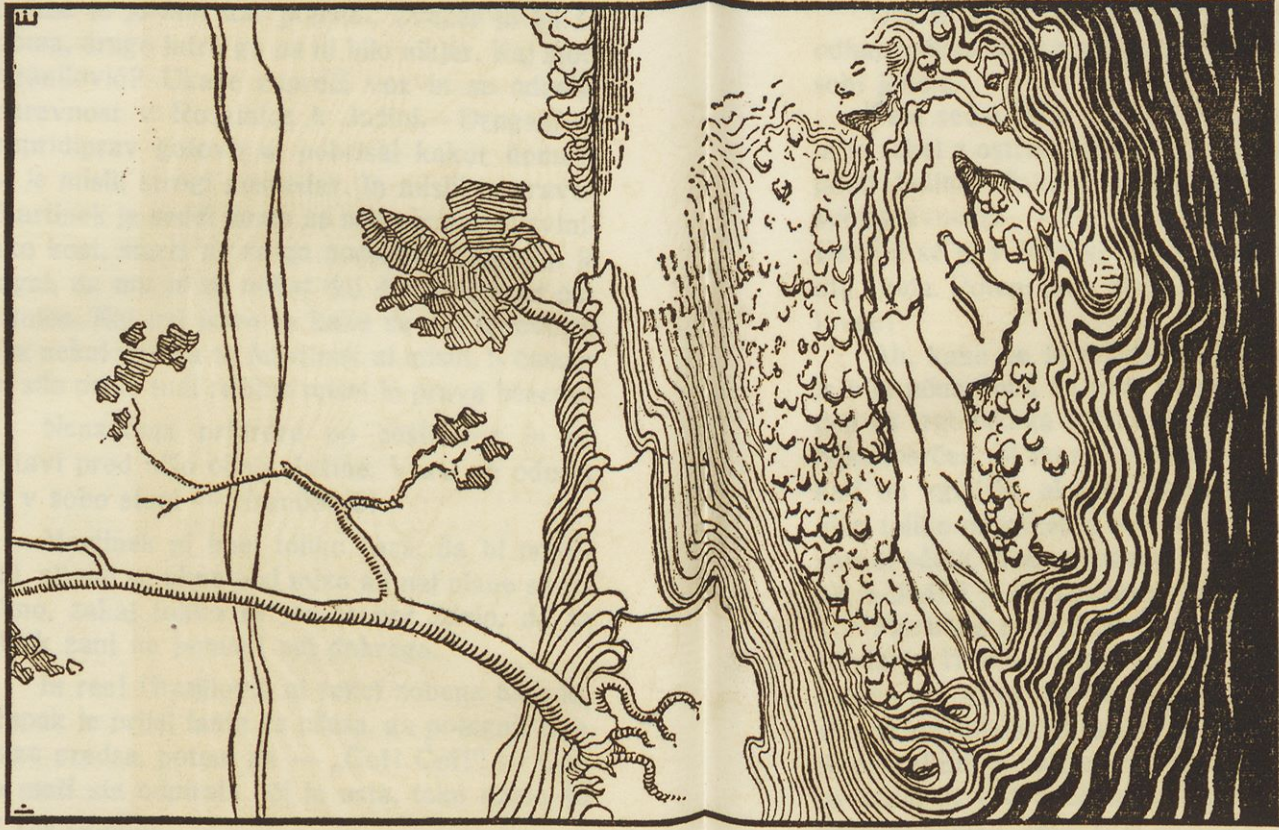
Seveda se je Martinku jako vihal nos, ko ga je Hranilovič trdo držal kakor s kleščami. Nekoč jo je fant kar popihal. Zvečer je bil še doma, drugo jutro ga pa ni bilo nikjer. Kaj stori Hranilovič? Ukaže zapreči voz in se odpelje naravnost v Rosalnice k Južini. Drugam je nepridiprav gotovo ni pobrisal kakor domov, si je mislil strogi gospodar. In mislil je pravo! Martinek je sedel doma za mizo in obiral svinjsko kost, starši pa so ga poslušali, kako jim je lagal, da mu je za nekaj dni dal gospodar počitnice. Kaj naj pove in kako se naj izgovarja čez nekaj dni, na to Martinek ni mislil. S časom in silo pride tudi rešilna misel in prava beseda!

Nenadoma pridrdra po cesti voz in se ustavi pred hišo očeta Južine. Vrata se odpro, in v sobo stopi — Hranilovič!

Martinek ni imel toliko časa, da bi pomislil, ali naj smukne pod mizo ali naj plane skozi okno, zakaj toliko se mu je brž zdelo, da ta obisk zanj ne pomeni nič dobrega.

In res! Hranilovič ni rekel nobene besede, ampak je prijel fanta za ušesa, ga potegnil izza mize predse, potem pa — „Čof! Čof!“ — Oče in mati sta odpirala oči in usta, tako naglo se je vse zgodilo.

„Brž vzemi klobuk in — zbogom!“ je ukazal Hranilovič. Martinek je slušal brez obotavljanja. Gospodar ga je prijel za roko, ga odve-

... Šele čez nekaj dni, ko je Kolpa upadla, so dobili na plitvini daleč pod vasjo naplovljeno truplo ...

(Stran 106.)

del iz hiše in posadil na voz, kamor je sam sedel.

Oče ni vedel, kaj bi in kaj ne. Stopil je za odhajajočima in je postal na pragu. Mati se je v sobi jokala.

Šele sedaj se je obrnil Hranilovič k njemu in je rekel z ostrim glasom: „Brez zamere, prijatelj Južina! Tako je treba krotiti uhajača in svojeglavneža! — Poženi!“ je ukazal hlapcu. Ustavil se je v Metliki toliko časa, da je nakrmil konja. Potem pa z Martinkom nazaj v Karlovec!

Ah, kako se je mladi Južina oddahnil, ko je bila učna doba za njim in ko je bil usposobljen za trgovskega sotrudnika! Če bi hotel biti odkritosrčen, bi moral priznati, da bi se to nikoli ne zgodilo, ako bi Hranilovič ne imel z njim toliko potrpljenja — vse to pa v prvi vrsti zaradi očeta. Koga drugega bi kratkomalo spodil, a Južini in njegovemu sinu je hotel dobro.

Martinek si je najprej poiskal novega gospodarja. Hranilovič mu je sicer dejal, da lahko ostane pri njem, ker je vedel, da ne bo prav, ako pride mladenič izpod njegovega varstva. Svetoval mu je pač, a brez uspeha. Druge moči pa sedaj ni več imel do njega. In ravno to je veselilo Južino. Želel si je svobode in življenja! V krogu svojih tovarišev je bil kmalu znan kot izboren družabnik in neugnjan veseljak. Nihče ni znal tako mojstrsko piti „Eks!“, nihče ni pel

tako veselih in zabavnih, nihče ni tako pretkano metal kvart kakor Martin Južina! Še tako budno oko Hranilovičevo ni zasačilo fantov, ko so se v svoji sobi učili iger na kvarte. A tudi to je sedaj Martinu dobro služilo.

XXIV.

Oče Južina se je čutil vedno bednejšega. Nobenega veselja ni več imel in nobene nade, da se mu okrepi zdravje in da se mu razjasni večer življenja. Kar je čul in zvedel o sinu, ni bilo nič dobrega. Martin je služil pri vojaki v Ljubljani, a oče ga je moral vedno zalagati z denarjem. Martin je popival, kvartal in veseljačil, da je imel večne sitnosti z vojaško oblastjo. Vse bridkosti je stiskal oče v sebi in jih tajil pred materjo, ker ni hotel žaliti uboge žene. Bolest ga je razjedala, ugonabljala, srce mu je krvavelo. Ta notranja bol ni ostala brez posledic in vpliva na njegovo telesno zdravje. Videl je svojega edinega sina, ki je izgrešil pot dostojnosti, resnosti in močatosti. Upanja ni bilo, da se napoti na drugačno cesto življenja, saj ga niti železna in neizprosna strogost vojaštva ni izmodrila. Ive Južina je hiral vidoma. Želel si je rešitve iz telesnega in dušnega trpljenja, želel si je smrti.

V oporoki je napisal tako, da ostane ženi gospodinjstvo in užitek od vsega, kar ima, do

njene smrti. Potem bo vse last sina Martina. Potlej pa — kakorkoli in karkoli! Kaj ga briga! Saj je hotel sinu dobro, a če neče sam — Bog mu pomagaj, oče mu več ne more! Sedaj je očetu že vse eno! —

In Ive Južina je legel in umrl.

Gospodinja Bara je ostala zopet sama. Moževa smrt jo je potrla, da je bila videti kakor senca, ki se je plazila iz kota v kot. Do pokopališča ni bilo daleč. Tja je hodila redoma vsak dan. V bližini moža ji je odleglo. Združila bi se še tesneje z njim, vekomaj bi počivala poleg njega. Naloga njenega življenja je dopolnjena. Vse svoje sile je dala domu, vso svojo ljubezen sinu! Sedaj pa naj pride plačilo tudi njej!

Kakor zagori ugašajoč plamen, če mu prideneš goriva, tako je zaplapolala moč življenja v materi, ko se je vrnil sin od vojakov in ostal doma. Toda Martinu je bilo matere in domačije malo mar. Hodil je v Metliko, kjer je obredel vse gostilnice, popival s kakršnokoli družčino in plačeval zanjo. Česar ni vzela pijača, to so pobrale kvarte. Ko je bil popolnoma izžet in onemogel, je pritaval domov, kjer je polegal, spal in se lečil, dokler ni zopet zbral novih moči in izvabil iz matere denarja, pa se je stara pesem začela od kraja. Časih ga po več dni ni bilo domov. Praznil je „ekse“, na dušek mu je zletelo vino iz kupice po griu.

Otroci, samosrajčniki in bosopetniki, so ga tudi že poznali in vedeli za njegovo razvado. Kadar se je vinjen zibal po metliških ulicah, so tekali za njim in ga dražili s klici: „Južina, ks, ks, ks!“

Martin se je ustavljal, se zibal in majal, kričal na nagajivce, pobiral kamenje in ga lučal za njimi. Zadel ni nikogar, zakaj otroci so bili urnejši od njegovih negotovih lučajev, so se razkropili za hišne vogle in so ga z raznih skri-vališč dražili iznova: „Južina, ks, ks, ks!“

Martinovi materi ni bilo nikjer obstanka, nikjer pokoja. Strašna resnica se je dvignila pred njo z vso grozo: Edinemu tvojemu sinu ni več rešitve! Propadel je popolnoma! Nikoli več ne vstane!

Njeno ubogo srce je objela pekoča bolečina. Vse dneve in vse noči je prejkala. Z nikomur ni občevala, z nikomur govorila. Sama je živela s svojo boleštno, venela, hirala. Dobro leto po moževi smrti so zagreblili tudi njo.

Martin je bil sedaj edini gospodar vsemu, kar mu je ostalo po starših. Doma je bil malo-kdaj. Pohajal je po okoliških krčmah, po Metliki in Karlovcu. Povsod so poznali neugna-nega vinskega brata. V njem ni bilo več zdrave, mirne, jasne misli. Sukalo in bledlo se mu je po možganih, da mu je bil tudi govor brezmiseln, bedast in umazan. Vsej okolici je služil v posmeh in pomilovanje. Ljudje so skle-

pali roke in govorili: „Škoda lepe domačije! Sama sreča, da nima žene in otrok!“

Zanj se je začela zanimati sodna oblast, hoteč njegovemu imetju postaviti varuha, da ne bo vsega pognal po grlu in nazadnje kot berač taval po svetu.

Martin se je ustrašil te namere. Izogniti se je hotel temu poslednjemu ponižanju in je sklenil, da stopi na očetovo pot. Nakupil je blaga in ga naložil v očetovo nahrbtno omaro. Odpravil se je po kupčiji, da se razgleda po svetu in umakne jezikom. Ker mu je bilo znano, kod je krošnjaril njegov oče, se je tudi sin napotil v tiste kraje. Znanci njegovega očeta so ga pozdravljali, misleč, da imajo opraviti z resnim človekom. Toda Martin je ostal v tujini tak, kakršen je bil doma. Ljudje so zmajevali z glavami in se obračali od njega. Kupčija mu je torej slabo uspevala. Pa še to, kar je prikrošnjaril, je ob povratku domov zapravil. Ustavljal se je po večjih krajih in ustrezal vsaki želji, dokler mu niso pošla sredstva. S prazno omaro in prazno mošnjo se je vračal domov. Tako se je ponavljalo nekaj let. „Vsaj Ploha moram kje iztakniti, da vidim, kako ga redi njegova umetnost in kako oponaša in razkazuje ljudem novomeške profesorje!“ se je izpodbujal Južina, ko se je spomladi odpravljal z doma. Bil je že ves izpit in izmozgan. Noge so se mu šibile, roke tresle.

Treba je bilo vsako jutro krepkega požirka žganja, da mu je kri zaigrala po žilah, da je bil zopet mož na svojem mestu! In zvečer je bilo tudi treba žgane pijače, da je lažje hitreje zaspal. Med jutrom in večerom pa kadarkoli, samo da je bilo grlo mokro.

Z Martinom je šlo naglo, bliskoma navzdol.

XXV.

Imel je hišico, dediščino po očetu. Hišica je bila videti od daleč kakor igračka, ki se je — vsa bela in prikupna — tako prijazno dvigala izza žive meje... Oko, ki je zagledalo vabljivi dom Martina Južine, je takoj v srcu zbudilo željo: „Ah, tukaj bi bilo lepo bivati!...“

Toda — kje je sedaj ta bela hišica, igrački enaka; kje je sedaj Martina Južine vabljivi dom; kje je dediščina po očetu? ...

Streha je bila raztrgana, da je pronicala in premakala podnebna padavina, kamor jo je naravnavala volja. Od sten se je krušil in odpadal omet, da so zid prekrivale vsevprek velike, umazane lise in pege. Šipe v oknih so bile pobite, sapa in veter sta imela svobodno pot v notranje prostore. V veliki izbi je tičala v enem kotu postelja, povaljane, blatne rjuhe na njej. Kolikokrat se je Martin kar oblečen in obut zvalil nanje! Na sredi je stala miza, klop in stol ob njej. Po mizi so bile razpostavljene

in prevrnjene steklenice. Iz njih se je pocejala smrdeča tekočina. Muhe so brenčale po mokrih madežih. Iz kota v kot so predli pajki svoje mreže. Po tleh je ležalo posušeno blato. Ob peči je slonela očetova nahrbtna omara s praznimi predelčki. Kar je bilo drugih prostorov v hiši, so bili vsi zanemarjeni, zapuščeni. Razna navlaka je ležala vse križem. Vzduh je bil zagaten, dušeč, s plesnobo, vlago in smradom nasičen. Svet okolo hiše je sameval neobdelan. Osat in plevel sta gnala bujno rast. Tuja perutnina je brskala po osamelem zemljišču...

To je bil sedaj dom Martina Južine!

Kaj ga briga bajta in puščava okrog nje! Njegova je samo pijača! In svet! In veselje! In uživanje!

Še enkrat pojde! Zadnjič! Razgledati se hoče, nasrkati vsega dobrega, poiskati mora Ploha! Potem se vrne z njim. Stisnila se bosta pod domačo streho in čakala konca. Ploh bo bril burke, oponašal profesorje, pripovedoval svoje doživljaje. O, patri Lacko, Bernard in Rafael, nikoli ne boste pozabljeni! — Martin bo čepel na postelji, glavo naslonjeno v dlani. Mladost bo brzela mimo njega, vse življenje od začetka do konca pojde mimo njegovih oči, on pa bo poslušal Ploha...

Bil je deževen, pomladanski dan, ko je Južina jemal slovo po metliških gostilnicah.

Poln je bil velikih besed in obetov. Sedaj šele vidijo, kakšen se vrne in s kom pride! Bankovec poleg bankovca bo položil po cesti vse od Metlike do Rosalnic, pa jih v žepu ostane še toliko, da sezida novo hišo. Kaj hišo! Graščino! Ljudje, ki se jim svet začenja in končuje za domačim plotom, bodo zijali od začudenja in presenečenja!

Zdajnzdaj se je ulila ploha, da so debele deževne kaplje odskakovale od tal. Studenci in potoki so narasli in se šumeč izlivali v Kolpo, ki je v bobnečih, rjavih valovih prestopala bregove.

Južina je sanjal po metliških krčmah in — plohi enako — zalival žejno grlo. Stemnilo se je že. Mesec je posijal skozi raztrgane oblake. Tedaj se je Martin odpravil proti domu. Dal si je napolniti dve steklenici, eno z vinom, drugo z žganjem. Vsako je potisnil v en žep. Zakaj jutri zarana oprta omaro in se odpravi na zadnje potovanje — po bankovce in po Ploha!

Opletal je po cesti od enega kraja do drugega. Lovil se je za ograje in plotove, ker so mu bile noge vedno šibkejše, kakor noge deteta, ki se uči hoje. Ob stezi, ki zavije v Mestni log, je postal, se naslonil na grivo, vzel steklenico iz žepa in se pokrepčal z globokim požirkom. Ko je hotel dalje, ga je zasukalo in

zavrtelo. Kakor bi mu kdo izpodnesel noge, je telebil po tleh. Valjal se je po blatu in si pomagal z rokami in nogami, da se je spravil pokonci. A vedno je sanjal o graščini, o Plohu. Čaka ga življenje, ki ga še ni videlo oko, ne občutilo srce.

In je šel dalje, dalje ... Ampak pot se mu ni zdela tista, ki je po njej običajno hodil domov. Takrat, ko se je pobiral s tal, je krenil na stezo, namesto da bi stopil na cesto proti Rosalnicam. Kam ga nosijo noge? Ali se ne more razgledati? Vedno bliže je prihajalo bobnenje narasle Kolpe. Mesec je lil v srebrnih žarkih na pokrajino. Tako plašno je bilo vse okrog Martina. Veter je pripogibal grmovje in drevesa, da so se klanjale veje druga drugi, tajinstveno pošumevale, govorile čudne besede. V mesečni luči, v sencah noči, v šelestu listov in vej ter v bobnenju valov so se dvigale, nižale, pripogibale pred Martinkovimi očmi tam v bližnji dalji na bregu Kolpe bajne prikazni. Zagomazelo je vinjenemu izgubljenцу po vseh udih. Brž požirek žganja! Pogum! Tamkaj so stali ravnatelj Fišar, pater Lacko, Rafael in Bernard! Velike so jim bile glave, ena drugi se je bližala in zopet odmikala, kakor da se pogovarjajo nekaj posebno važnega in resnega. Morda zopet odločajo njegovo usodo ...

„Dajte mi pokoja!“ je obupno zajavkal Južina. „Pustite mi moje bankovce, mojo graščino, mojega Ploha!...“

Veje so plavale v vetru, luči in temi, kakor da se mogočne, črne roke iztezajo proti Martinu. Obšla ga je groza. Roke so mu padle na oči, omahujoči koraki so ga skokoma zanesli v daljo. Zmanjkalo jim je tal — v divjem sunku so se zapenili valovi Kolpe, se razdelili in zopet strnili kakor grob...

Šele čez nekaj dni, ko je Kolpa upadla, so dobili na plitvini daleč pod vasjo naplavljeno truplo Martina Južine.

Teden dni potem, ko so ga zakopali, je drsal proti Rosālnicam ubog človek bledih, suhih lic, rdečega nosu, udratih oči. Bil je ves razcapan in umazan. Ustavil se je pred Martinovo hišo in je pritisnil na kljuko. Vrata so pa bila zaklenjena. S palico je potrkal nanje, a odzval se je samo odmev udarca.

„Kaj bi?“ je vprašal tujca glas izpred sosedove hiše.

„Martinka hočem!“ je dejal sirotnik. „Saj je to njegova hiša, ne?“

„Da! Ali Martina ni več tukaj! Tam je!“ je odgovoril sosed in pokazal z roko proti oni strani, kjer se je izmed visokih lip dvigala rdeča streha vaške cerkve.

Neznanec se je hipoma vzravnal, široko so mu pogledale oči, kakor da se jim bliža nekaj nenadnega in nepričakovanega. Potem se mu je život zopet upognil, glava mu je zlezla nizko proti tlom. Odšel je izpred hiše na ono stran, kamor mu je smer pokazala sosedova roka.

Bil je Ploh!

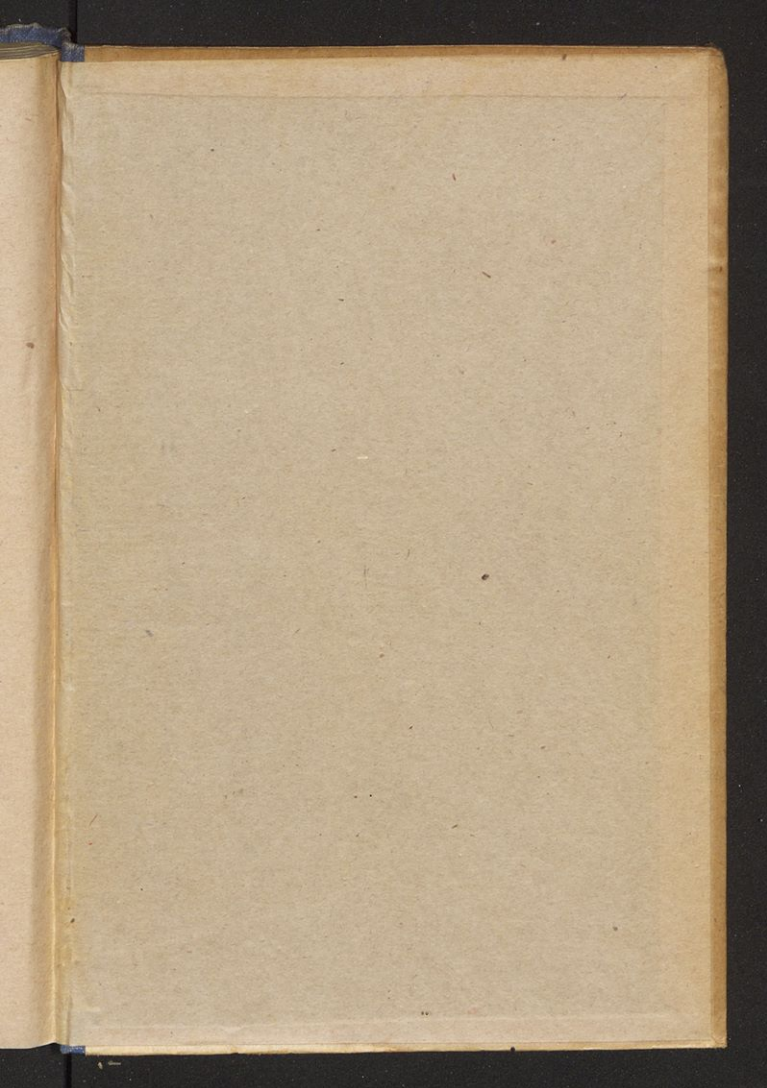

Narodna in univerzitetna
knjižnica

© NUK

00000448540

**V „Učiteljski tiskarni“ se dobivajo
še naslednji mladinski spisi:**

1. A. Rape: Mladini, I., II., III., IV., V. in VI. zvezek, vez.
2. J. Slapšak: Spisi Mišnjakovega Julčka, I., II., III., IV., V. in VI. zvezek, vez.
3. Engelbert Gangl: Zbrani spisi za mladino, I., II., III., IV. in V. zvezek, vez.
4. Jožef Ribičič: Vsem dobrim, vez.
5. Palnakovi zbrani spisi, I. in II. vez.
6. Ivo Trošt: Moja setev, I. zvezek, vez.
7. Jožef Ribičič: Kraljestvo čebel, vez.
8. Pavel Flerè: Babica pripoveduje, I. in II. zvezek, vez.
9. Janko Žirovnik: Narodne pesmi, I., II. in III. zvezek, broš.
10. Julij Bučar: Slovenski metuljar, broš.